

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Przyczyny wydawania dwóch postanowień
o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy
– raport z badań oraz postulaty *de lege ferenda*

dr hab. Piotr Rylski

Prawo prywatne
Warszawa 2023

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Metodologia badań aktowych	6
2. Wyniki ilościowe badania	8
3. Analiza jakościowa – egzemplifikacja przyczyn wydania podwójnych postanowień spadkowych	14
3.1. Przyczyny leżące po stronie uczestników postępowania	15
3.2. Przyczyny leżące po stronie sądu	20
4. Orzecznictwo Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego w wyniku rozpoznawania skarg nadzwyczajnych	26
5. Ocena aktualnego stanu prawnego obowiązującego w zakresie niedopuszczenia do wydawania dwóch orzeczeń spadkowych po tym samym spadkodawcy oraz likwidowania takiego stanu rzeczy	36
5.1. Mechanizmy prewencyjne	36
5.2. Mechanizmy służące usuwaniu podwójnych orzeczeń spadkowych z obrotu	37
5.2.1. Skarga o wznowienie postępowania	38
5.2.2. Skarga nadzwyczajna	45
6. Konkluzje i wnioski <i>de lege ferenda</i>	48
Załącznik	52
Bibliografia	69

Wprowadzenie

Pismem z 27.05.2022 r. Departament Legislacyjny Prawa Cywilnego Ministerstwa Sprawiedliwości zwrócił się do Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości o przeprowadzenie badania aktowego celem ustalenia przyczyn wydawania przez sądy powszechne podwójnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy i oceny celowości zmian w Kodeksie postępowania cywilnego¹ w celu wyeliminowania takich sytuacji.

W wykonaniu tego zadania Instytut Wymiaru Sprawiedliwości dokonał doboru próby akt spraw spośród wykazu spraw przekazanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Prokuratora Generalnego, w których podmioty te wniosły skargę o wznowienie postępowania. Ponadto przeanalizowano wszystkie dostępne uzasadnienia orzeczeń Sądu Najwyższego – Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, w których doszło do uwzględnienia skarg Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich w związku z wydaniem dwóch postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy.

Założeniem była analiza spraw pod kątem ustalenia przyczyn wydawania kilku postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy oraz ocena obecnie istniejących mechanizmów procesowych służących zapobieganiu wydawaniu kilku postanowień spadkowych co do tego samego spadkobiercy, a także instrumentów służących eliminacji takich postanowień.

¹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.) – dalej k.p.c.

1. Metodologia badań aktowych

Celem analizy aktowej było zbadanie wybranych losowo akt spraw spadkowych, które toczyły się ze skargi o wznowienie postępowania wniesionej przez prokuratorów powszechnych jednostek prokuratury lub Rzecznika Praw Obywatelskich o wznowienie postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, w związku z wykryciem kilku (najczęściej dwóch) postanowień spadkowych wydanych po tym samym spadkodawcy. Analiza ta była ukierunkowana przede wszystkim na ustalenie przyczyn pojawiania się tego zjawiska i ustalenia, czy istnieje potrzeba zmian legislacyjnych w zakresie regulacji prawnej dotyczącej zapobiegania temu zjawisku oraz eliminowania z obrotu podwójnych postanowień spadkowych.

Z informacji uzyskanej z Ministerstwa Sprawiedliwości wynikało, że od kwietnia 2018 r. do lutego 2022 r. prokuratorzy skierowali łącznie 473 skargi o wznowienie prawomocnie zakończonych postępowań sądowych². Z informacji uzyskanej zaś od Rzecznika Praw Obywatelskich wynikało, że do kwietnia 2022 r. wniósł on łącznie 13 skarg o wznowienie takich postępowań³. Ponadto podmioty te poinformowały o złożeniu kilku skarg nadzwyczajnych do Sądu Najwyższego w takich przypadkach. Z informacji uzyskanych z Prokuratury Krajowej wynikało, że Prokurator Krajowy złożył 3 skargi nadzwyczajne, a Rzecznik Praw Obywatelskich 14 skarg nadzwyczajnych.

W celu przeprowadzenia badania Instytut Wymiaru Sprawiedliwości zwrócił się do wylosowanych sądów rejonowych o nadesłanie **125 spraw cywilnych wraz z aktami spraw poprzedzających to postępowanie**, w których zapadły postanowienia spadkowe po tym samym spadkodawcy (wykaz spraw poddanych analizie znajduje się w załączniku do niniejszego opracowania). W 120 sprawach skargę wniósł prokurator powszechnej jednostki prokuratury, a w 5 skarga pochodziła od Rzecznika Praw Obywatelskich.

Jak wskazano wcześniej, wykaz spraw do losowania Instytut Wymiaru Sprawiedliwości otrzymał z Ministerstwa Sprawiedliwości – Departamentu Prawa Cywilnego, który dyspono-

² Por. pismo Departamentu Postępowań Sądowych Prokuratury Krajowej z 21.02.2022 r., 1001-4.0371.2022.

³ Por. pismo Zespołu Prawa Cywilnego Biura RPO z 13.04.2022 r., IV.511.221.2020.Kpa.

wał wykazami przesłanymi przez Prokuraturę Krajową oraz Rzecznika Praw Obywatelskich. Wybór próby nastąpił metodą doboru celowego na zasadzie wylosowania około 1/3 spraw spośród ich ogólnej liczby. Umożliwiło to objęcie zakresem badania sądów znajdujących się we wszystkich 11 apelacjach celem uzyskania możliwie jak największej reprezentatywności wyniku.

Jak się okazało w trakcie nadsyłania i analizy akt spraw, nie wszystkie one dotyczyły wznowienia postępowania spadkowego ze względu na wykrycie dwóch postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy. Zdarzały się takie sprawy, które dotyczyły albo zupełnie innej kategorii z zakresu prawa spadkowego, albo uchylecia aktu poświadczenia dziedziczenia (dalej także APD) wydanego obok postanowienia spadkowego po tym samym spadkodawcy, albo też wznowienia postępowania spadkowego z innej przyczyny niż określona w art. 403 § 2 *in principio* k.p.c. W odniesieniu do pierwszego przypadku z reguły żądano nadesłania z tego samego sądu innych akt spraw odpowiadających tematowi badania. W stosunku do drugiej grupy poddano je analizie ze względu na zbliżony kontekst do sytuacji, w której dochodzi do wydania dwóch różnych postanowień spadkowych, choć mechanizm usuwania tej rozbieżności jest zdecydowanie prostszy i przewidziany w Kodeksie postępowania cywilnego⁴. Jeśli chodzi zaś o sprawy wznowieniowe, które wynikały z innej przyczyny niż wydanie dwóch postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy, jako niewchodzące w zakres analizy pozostawiono poza badaniem, choć były to pojedyncze przypadki. Łącznie zatem przeanalizowano 108 spraw spadkowych, w których została wniesiona skarga o wznowienie postępowania⁵.

Trzeba też podkreślić, że w kilkunastu sprawach analizie poddano akta wznowieniowe oraz tylko akta sprawy, w której wydano drugie postanowienie spadkowe, ze względu na nieprzesłanie, mimo ponawiania prośby, akt sprawy, w której doszło do wydania pierwszego z postanowień spadkowych. Z reguły nie utrudniało to jednak analizy przebiegu postępowania wznowieniowego, choć mogło w ograniczonym zakresie wpłynąć na możliwość ustalenia przyczyn wydania dwóch postanowień spadkowych.

⁴ Por. art. 669¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym sąd spadku uchyla zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, jeżeli w odniesieniu do tego samego spadku zostało wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku.

⁵ W praktyce dokonano analizy 109 spraw, gdyż jedna ze spraw (INs 70/21 z SR w Zakopanem) nie była jeszcze prawomocnie zakończona, zatem nie mogła być uwzględniona w statystykach postępowań wznowieniowych, ale uwzględniono ją w badaniach jakościowych.

2. Wyniki ilościowe badania

Po uwzględnieniu spraw, które zostały błędnie przesłane, łącznie analizie merytorycznej poddano **108 spraw wznowieniowych** wraz ze sprawami poprzedzającymi, a więc tymi, w których zapadło pierwsze i drugie postanowienie spadkowe, co łącznie daje ponad 300 spraw objętych analizą. W ramach analizy statystycznej punktem odniesienia jest zatem próba 108 spraw, gdyż to postępowania wznowieniowe były przedmiotem głównego zainteresowania. Akta spraw poprzedzających zostały zaś uwzględnione przede wszystkim w analizie jakościowej celem ustalenia przyczyn wydania w konkretnym postępowaniu dwóch postanowień spadkowych lub uzyskania dodatkowych informacji o przedmiocie postępowania. Podane poniżej sygnatury spraw, z których pochodzą przykładowe stany faktyczne, odnoszą się zatem do spraw objętych skargą o wznowienie postępowania.

W analizowanych sprawach nie ustalono żadnego przypadku wydania więcej niż dwóch prawomocnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy, choć teoretycznie sytuacja taka byłaby możliwa. Z tego względu w dalszej części opracowania będzie mowa o dwóch, a nie o kilku postanowieniach spadkowych w tej samej sprawie.

W ramach analizy ilościowej należy podkreślić, że nie była ona głównym celem badania, gdyż na podstawie otrzymanych danych **nie było możliwe ustalenie rzeczywistej skali zjawiska wydawania podwójnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy**. Wynika to z faktu, że punktem odniesienia dla losowanej próby były jedynie sprawy, w których doszło do ujawnienia tego stanu rzeczy i to jedynie w przypadku, w którym podmiot publiczny (prokurator lub Rzecznik Praw Obywatelskich) zdecydowali się wnieść stosowną skargę o wznowienie postępowania lub skargę nadzwyczajną. Niniejsze badanie było zatem ograniczone danymi dostarczonymi odpowiednio przez Prokuraturę Krajową i Rzecznika Praw Obywatelskich. Nie opierało się ono więc na losowym doborze spraw spośród wszystkich spraw spadkowych, które w określonym czasie zostały zakończone wskutek wniesienia skargi o wznowienie postępowania. Analiza, zgodnie z pismem Departamentu Prawa Cywilnego, zmierzała do przeprowadzenia badania jakościowego pod

kątem ustalenia przyczyn występowania zjawiska wydania kilku postanowień spadkowych w tej samej sprawie.

Biorąc pod uwagę, że z przedstawionych wykazów wynikało, iż prokurator i Rzecznik Praw Obywatelskich wnieśli łącznie w latach 2017–2022 ponad 480 skarg o wznowienie i kilkanaście skarg nadzwyczajnych, widać, że liczba takich wypadków jest niemała. Niemniej spod analizy wymykają się sprawy, w których stosowne skargi złożyli sami zainteresowani (uczestnicy postępowania), lub przypadki, w których wydanie podwójnych postanowień spadkowych nie zostało dotąd ujawnione.

Skala powyższego zjawiska może być jednak odniesiona do ogólnej liczby postępowań o stwierdzenie nabycia spadku, które toczyły się w sądach rejonowych między 2018 a 2022 r. Liczba łączna tych spraw w omawianym okresie wynosi kilkaset tysięcy⁶ i choć ze względu na wprowadzenie aktu poświadczenia dziedziczenia ma tendencję malejącą, jest ona znaczna. Odnosząc zatem do niej liczbę niespełna 500 spraw prowadzonych na podstawie skargi o wznowienie postępowania, można uznać, że skala zjawiska nie może być traktowana jako powszechna, choć statystycznie zapewne dostrzegalna ze względu na wagę postanowień spadkowych i ich skutek *erga omnes*.

W ramach analizy statystycznej warto podkreślić, że w zdecydowanej większości, tj. w 68% przypadków (73 na 108 spraw), podwójne postanowienia spadkowe były identyczne co do swej treści. Oznacza to, że samo wydanie dwóch postanowień spadkowych w wielu wypadkach nie rzutowało na merytoryczną stronę rozstrzygnięcia, choć stanowiło naruszenie powagi rzeczy osądzonej postanowienia wcześniejszego. Wskazuje to także, choć jedynie pośrednio, że celem działania wnioskodawców zmierzających do wydania ponownego postanowienia spadkowego często nie była próba obejścia przepisów o dziedziczeniu, ale niewiedza prawna lub nieświadomość istnienia zapadłego uprzednio postanowienia spadkowego po tym samym spadkodawcy. Oczywiście trzeba pamiętać, że stan taki z punktu widzenia pewności prawa i systemu prawnego jest równie niepożądany, gdyż sprawia, iż osoby trzecie i organy państwa opierają się na różnych podstawach przy podejmowaniu stosownych decyzji.

Interesujące były także wyniki dotyczące rozpiętości czasowej między wydaniem pierwszego i drugiego postanowienia spadkowego.

Jeśli chodzi o pierwsze postanowienie spadkowe, to aż w 38 sprawach (35% ogółu spraw) zostało ono wydane jeszcze przed 1990 r., w 33 sprawach (30%) w latach 1991–2016, a w 37 (34%) po 2016 r. Jak widać, wiele z tych spraw było sprawami dość starymi. Wskazuje to, że omawiane problemy mogą wciąż powstawać w związku z odkrywaniem kolejnych po-

⁶ Por. dane statystyczne cytowane w opracowaniu S. Kotas-Turoboyskiej, *Przyczyny przewlekłości wieloletnich postępowań o stwierdzenie nabycia spadku* (https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2022/12/IWS_Kotas-Turoboyska-S._Przyczyny-przewleklosci-wieloletnich-postepowan-o-stwierdzenie-nabycia-spadku.pdf; dostęp: 7.04.2024 r.), zgodnie z którymi w samym tylko 2018 r. zakończono ponad 130 tysięcy spraw o stwierdzenie nabycia spadku.

dobnych orzeczeń. Co prawda w ponad 30% spraw pierwsze postanowienie zostało wydane już po 2016 r., a więc w czasie istnienia obowiązku wpisywania prawomocnych postanowień spadkowych do Rejestru Spadkowego, co musi niepokoić, gdyż było to już w okresie, w którym kontrola Rejestru powinna uniemożliwić wydanie ponownego orzeczenia spadkowego.

Jeśli chodzi zaś o drugie postanowienie spadkowe, to jedynie w **8 sprawach (7% wszystkich spraw)** zostało ono wydane przed 1990 r., w **15 sprawach (14%) w latach 1991–2016**, a w **aż 85 sprawach (79%) po 2016 r.** W tej ostatniej grupie w 53 sprawach postanowienie wydano po 2017 r. Jak więc widać, najczęściej drugie postanowienie spadkowe zostało wydane w dość nieodległym czasie, gdyż dość szybko zostało ujawnione, że w obrocie pojawiły się różne tytuły powołania spadkobierców do dziedziczenia. W praktyce zatem problem dwóch postanowień spadkowych dotyczy aktualnych postanowień spadkowych, w których powstają trudności z ustaleniem, że wiele lat wcześniej toczyło się już postępowanie spadkowe. Wymaga to rozważenia potrzeby stworzenia mechanizmów prewencyjnych, które dawałyby możliwość ustalenia istnienia dawnych postanowień spadkowych (sprzed wprowadzenia Rejestru Spadkowego). W grę wchodzi np. elektroniczna skorowidzów sądowych lub wpisywanie do Rejestru Spadkowego postanowień wydanych przed 2016 r.

Warto też podkreślić, że w **106 sprawach (ponad 98% ogółu spraw)** oba postanowienia spadkowe zostały wydane przez ten sam sąd właściwy rzeczowo i miejscowo. Tylko w **2 sprawach (1,8%)** właściwość obu sądów była różna, przy czym w jednej ze spraw wynikała ona z podziału dawnego Sądu Powiatowego w Krakowie na kilka różnych sądów rejonowych. Jak więc widać, w zdecydowanej większości przypadków problem ma charakter lokalny i wynika z niedostatecznej informacji sądu o prowadzonych w nim postępowaniach.

W związku z tym warto zwrócić uwagę na dane wskazujące na sposób ujawnienia podwójnych postanowień spadkowych. Na ogół 108 spraw w **36 sprawach (33%)** nie udało się, mimo analizy zarówno akt wznowieniowych, jak i akt spraw poprzedzających, ustalić osoby lub podmiotu, który uzyskał informację o istnieniu drugiego postanowienia spadkowego. Można jedynie przypuszczać, że była to osoba zainteresowana, która bezpośrednio zwróciła się z wnioskiem do prokuratora lub Rzecznika Praw Obywatelskich.

W **72 sprawach w aktach sprawy można ustalić chwilę powzięcia powyższej informacji.** W **aż 35 sprawach (32% wszystkich spraw)** okoliczność ta została ujawniona podczas próby wpisania przez sekretariat sądowy drugiego postanowienia spadkowego do Rejestru Spadkowego. Wtedy bowiem dochodziło do odmowy zarejestrowania drugiego postanowienia. Sąd zawiadamiał wówczas prokuratora o potrzebie wznowienia postępowania, nie mogąc samemu podjąć innych czynności w tym postępowaniu. W **7 przypadkach (6%)** informacja pochodziła od Urzędu Skarbowego, który zwracał się do sądu z informacją, że otrzymał dwa postanowienia spadkowe po tym samym spadkodawcy. W **21 sprawach (19%)** to sam zainteresowany lub uczestnik postępowania spadkowego informował sąd o istnieniu dwóch

postanowień spadkowych albo wnosząc o uchylenie jednego z nich, albo żądając (nieskutecznie) wznowienia postępowania.

Jak widać, w większości przypadków to sam sąd rejonowy jako pierwszy dysponował informacją o wydaniu już wcześniejszego postanowienia spadkowego i to od niego pochodziła inicjatywa zawiadomienia prokuratora. Wyraźnie wskazuje to na brak istnienia instrumentu, który umożliwiłby sądowi także z urzędu wyeliminowanie powstałego wadliwego stanu rzeczy.

Biorąc pod uwagę wyniki ilościowe analizy statystycznej, należy wskazać, że w przytłaczającej większości przypadków w wyniku wznowienia postępowania doszło do **uchylenia postanowienia i odrzucenia wniosku o stwierdzenie nabycia spadku**. W ten sposób zakończyło się aż **97 spraw (90%)**.

Jedynie w **pięciu sprawach (4,5%)** doszło do **odrzucenia skargi prokuratora**, jak można przypuszczać z reguły ze względu na upływ terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania⁷. Tylko w dwóch sprawach, w których doszło do odrzucenia skargi prokuratora, sporządzono uzasadnienie, z którego wynikało, że przyczyną było właśnie przekroczenie terminu do jej wniesienia⁸.

Jak widać, w sprawach, w których doszło do odrzucenia skargi prokuratora, dochodziło do utrzymania w obrotach dwóch postanowień spadkowych co do tego samego spadku. Można jedynie domniemywać, że w takiej sytuacji mogła być wniesiona skarga nadzwyczajna. Jednakże w jednej jednak sprawie w związku z odrzuceniem skargi prokuratora ze względu na upływ terminu Sąd Rejonowy zwrócił się o wniesienie skargi o wznowienie do Rzecznika Praw Obywatelskich celem rozważenia zasadności wniesienia skargi o wznowienie. Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł skuteczną skargę o wznowienie postępowania⁹.

W sprawie **I Ns 859/18 SR** we Włocławku po odrzuceniu skargi prokuratora wydał nawet zarządzenie o wszczęciu z urzędu postępowania o uchylenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku mimo braku takiej możliwości procesowej w obecnie obowiązujących przepisach. Ostatecznie do uchylenia orzeczenia spadkowego z tego powodu nie doszło. Sprawa ta jednak pokazuje, że istnieje potrzeba stworzenia mechanizmu usuwania podwójnych postanowień spadkowych także po upływie terminu i to z inicjatywy samego sądu.

⁷ W sprawie I Ns 320/20 mimo odrzucenia skargi prokuratora i doręczenia stosownego postanowienia prokuratorowi 15.06.2020 r. nie złożono wniosku o uzasadnienie. Dopiero pół roku później (15.02.2021 r.) prokurator wystąpił z zapytaniem do sądu, czy w sprawie zapadło już rozstrzygnięcie.

⁸ Por. postanowienie w sprawie IX Ns 143/19 prowadzonej przez SR w Elblągu. W sprawie I Ns 859/19 prowadzonej przez SR we Włocławku do odrzucenia skargi prokuratora doszło w związku z przekroczeniem 10-letniego terminu na wniesienie skargi o wznowienie.

⁹ Por. sprawę o sygnaturze VI Ns 13/20/S prowadzoną przed SR dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie.

W sześciu sprawach (5,5%) sąd jedynie uchylił zaskarżone, późniejsze postanowienie i nie odrzucił wniosku złożonego w drugim postępowaniu¹⁰. Rozstrzygnięcie takie było oczywiście wadliwe, gdyż samo uchylenie postanowienia nie kończy zainicjowanego wnioskiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, co wymaga wydania stosownego postanowienia kończącego postępowanie.

W tym miejscu można jedynie na marginesie zauważyć, że powstającym zagadnieniem w niektórych sprawach było ustalenie, jak liczyć rozpoczęcie biegu terminu do wniesienia skargi o wznowienie dla prokuratora (lub Rzecznika Praw Obywatelskich), o którym mowa w art. 407 § 1 k.p.c. Termin ten – jak wynika z przepisu – jest uzależniony od dowiedzenia się przez stronę o podstawie wznowienia. W sprawie I Ns 312/19 prowadzonej przed SR w Bielsku Podlaskim na kwestii tej uczestnik oparł nawet swoją apelację od postanowienia uchylającego drugie postanowienie o stwierdzenie nabycia spadku. Sąd Okręgowy, rozpoznając apelację, wyjaśnił, że termin ten dla prokuratora biegnie nie od dnia adnotacji w aktach sprawy, że SR wystąpi z wnioskiem o rozważenie wznowienia postępowania do prokuratora rejonowego, ale od dnia faktycznego przesłania prokuratorowi akt sprawy, w której powinno dojść do rozważenia wznowienia postępowania. Rozstrzygnięcie to jest trafne, gdyż kluczowa jest tu wiedza o podstawie wznowienia nie samego sądu, ale organu legitymowanego do wniesienia skargi, czyli w tym wypadku samego prokuratora.

W sprawie IX Ns 143/19 prowadzonej przez SR w Elblągu prokurator zaskarżył zażaleniem postanowienie o odrzuceniu jego skargi, wskazując, że termin dla niego powinien liczyć się od dnia zawiadomienia go przez sąd o wydaniu dwóch postanowień spadkowych, a nie od dnia wcześniejszego, w którym sam zainteresowany zawiadomił prokuratora. Sąd nie zgodził się z tym poglądem prokuratora i zażalenie oddalił.

Analizowane postępowania wznowieniowe trwały **niezwykle krótko**, z reguły nie dłużej niż kilka miesięcy od dnia wniesienia skargi o wznowienie postępowania, a w zasadzie w każdym przypadku kończyły się po pierwszym posiedzeniu. Postępowania, w których zachodziła potrzeba odroczenia posiedzenia, z reguły ze względu na problemy z doręczeniem zawiadomień, były sporadyczne. W **95 sprawach (88%) doszło do wydania rozstrzygnięcia na pierwszym posiedzeniu, jedynie w 13 sprawach zachodziła konieczność odroczenia (12%)**. Można zatem uznać, że postępowania te z reguły bardzo sprawnie doprowadzały do wyeliminowania z obrotu późniejszego postanowienia spadkowego wydanego z naruszeniem przepisów o powadze rzeczy osądzonej postanowienia spadkowego zapadłego wcześniej.

Sądy prawidłowo w postępowaniu wznowieniowym nie prowadziły żadnego postępowania dowodowego, ograniczając się do stwierdzenia istnienia dwóch postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy. W jednej tylko sprawie sąd zbędnie przeprowadził postępowanie

¹⁰ Por. np. postanowienie zapadłe w sprawie I Ns 21/20 wydane przez SR w Rawiczu oraz postanowienie w sprawie I Ns 266/21 wydane przez SR w Mińsku Mazowieckim.

dowodowe tak jak w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, odbierając od uczestników zapewnienia spadkowe¹¹.

Warto zwrócić uwagę na sprawę I Ns 545/19 prowadzoną przed SR w Kraśniku ze skargi Rzecznika Praw Obywatelskich. Rzecznik wniósł bowiem o uchylenie zaskarżonego postanowienia i potraktowanie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku jako wniosku o zmianę poprzedniego postanowienia spadkowego. Co ciekawe, sąd po rozpoznaniu skargi uchylił zaskarżone postanowienie i wniosek odrzucił. Uznał jednak, że zgłoszono żądanie ewentualne dotyczące zmiany poprzedniego postanowienia i sąd to żądanie uwzględnił, orzekając o stwierdzeniu nabycia spadku.

Rozstrzygnięcia sądów po przeprowadzeniu postępowania wznowieniowego nie były w zasadzie zaskarżane przez uczestników. Jedynie w **pięciu sprawach (niespełna 5% spraw)** uczestnicy postępowania wystąpili z wnioskiem o uzasadnienie¹² zapadłego orzeczenia, a apelacja została wniesiona w **trzech sprawach (niespełna 3% ogółu spraw)**. Wskazuje to na fakt, że uczestnicy nie kwestionowali zasadności uchylecia postanowienia zapadłego w warunkach *res iudicata* pierwotnego postanowienia.

Konieczne jest jednak odnotowanie, że postępowania wznowieniowe, choć w przytłaczającej większości były prowadzone **na rozprawie** (tylko w 3 sprawach odbyło się posiedzenie niejawnie na podstawie przepisów ustawy o zwalczaniu COVID-19)¹³, rzadko toczyły się z osobistym udziałem zainteresowanych uczestników. Wśród badanych spraw **w 35 uczestniczył na rozprawie 1 uczestnik, w 18 co najmniej 2 uczestników, a w pozostałych 55 (51%) na rozprawę nie stawił się żaden z zainteresowanych**. Wskazuje to na niewielkie w praktyce zainteresowanie przebiegiem tego postępowania. Może to także wynikać z faktu rozpiętości czasowej między zapadłymi postanowieniami a postępowaniem wznowieniowym.

Na marginesie można jednak wskazać praktykę sądu w sprawie wznowieniowej pod sygnaturą I Ns 368/20 prowadzonej przez SR w Lubartowie. W tym postępowaniu o wznowienie postępowania sąd odmówił dopuszczenia do udziału w sprawie uczestników z pierwszego postępowania spadkowego, uznając ich za niezainteresowanych udziałem w sprawie o wznowienie drugiego postępowania. Praktyka ta jest w pełni trafna, gdyż w postępowaniu wznowionym nie rozstrzyga się w żadnym stopniu o prawie do dziedziczenia, a jedynie kontroluje się, czy drugie postępowanie nie było prowadzone w warunkach nieważności i czy powinno dojść do uchylecia zapadłego postanowienia.

¹¹ Por. postępowanie w sprawie I Ns 1195/21 prowadzonej przez SR we Włocławku.

¹² O uzasadnienie z reguły występowali uczestnicy postępowania będący wierzycielami (por. np. sprawą I Ns 595/18 prowadzoną przez SR w Zakopanem).

¹³ Przykładowo w sprawie I Ns 401/19 prowadzonej przez SR w Olsztynie sąd uchylił postanowienie i odrzucił wniosek na posiedzeniu niejawnym 22.12.2020 r., a więc w okresie obowiązywania ówczesnego brzmienia art. 15zszs¹ pkt 2 ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz.U. poz. 1842; obecnie tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 340).

3. Analiza jakościowa – egzemplifikacja przyczyn wydania podwójnych postanowień spadkowych

Podstawowym zadaniem analizy jakościowej było zgodnie ze zleceniem przekazanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości ustalenie przyczyn, dla których doszło do wydania dwóch postanowień spadkowych. W tym miejscu trzeba jednak już wskazać, że w wielu wypadkach nie było to możliwe w sposób niebudzący wątpliwości lub w taki, który w sposób jednoznaczny wynikał z akt sprawy. Było to bowiem ograniczone informacjami podawanymi przez uczestników postępowań sądowych oraz samym zakresem informacji objętych aktami. Przykładowo skargi o wznowienie postępowania prokuratora (rzadziej Rzecznika Praw Obywatelskich) nie zawierały informacji, w jaki sposób doszło do wydania późniejszego postanowienia w warunkach *res iudicata* pierwszego postanowienia. Brak stawiennictwa zainteresowanych na posiedzenie sądowe w postępowaniu wznowieniowym także powodował, że nie dawało się do końca jednoznacznie ustalić przyczyn takich rozstrzygnięć. Zachodziła zatem konieczność samodzielnego ustalenia na podstawie nie tylko akt wznowieniowych, ale także akt postępowań poprzedzających, dlatego sądy wydały dwa postanowienia spadkowe po tym samym spadkodawcy. Oczywiście nie zawsze było to możliwe. W szczególności nie było to możliwe w sytuacjach, w których brak było akt spraw obu prowadzonych postępowań poprzedzających postępowanie wznowieniowe.

Na podstawie przeanalizowanych spraw poniżej dokonano typologii przyczyn wydania podwójnych postanowień spadkowych, dzieląc je roboczo na dwie grupy: przyczyny leżące po stronie uczestników postępowania i przyczyny leżące po stronie samego sądu.

Podział ten jest do pewnego stopnia umowny, ale wynika z założenia, że w określonych przypadkach decydującą rolę w wydaniu określonego rozstrzygnięcia należy przypisać zaniechaniu lub celowemu działaniu samych zainteresowanych, a niekiedy wynikało to z uchybień leżących po stronie sądu, który gdyby zachował się zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, mógłby uniknąć wydania ponownego postanowienia spadkowego w tej samej sprawie. Oczywiście należy pamiętać, że choć samo wydanie postanowienia spadkowego

w warunkach *res iudicata* jest zawsze uchybieniem sądu, to nie zawsze na skutek działania stron lub uczestników możliwe było uniknięcie takiej sytuacji.

Poniższe przypadki mają charakter typologii, gdyż niekiedy w jednej sprawie możliwe jest występowanie więcej niż jednej przyczyny. Podane zaś w poniższym rozdziale dane liczbowe dotyczą tylko takich przypadków, gdy zdaniem analizującego akta nie było wątpliwości, iż dana sytuacja zachodziła.

3.1. Przyczyny leżące po stronie uczestników postępowania

Jak wynika z analizy akt spraw, w wielu wypadkach ponownie złożony wniosek wynikał z **niewiedzy uczestników postępowania, przy czym mogła to być niewiedza o istniejącym uprzednio postanowieniu albo niezrozumienie instytucji prawnej**. Zdarzało się bowiem, że ten sam wnioskodawca składał dwukrotnie wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy, nie rozumiejąc obowiązującej w prawie spadkowym zasady całościowego i jednokrotnego orzekania postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku. Wśród wszystkich spraw taką przyczynę dało się zidentyfikować w **co najmniej 21 sprawach (19% spraw)**.

W sprawie **I Ns 683/21** toczącej się przed SR w Białymstoku córka spadkodawcy w odstępie siedmiu lat złożyła dwukrotnie wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po swym ojcu, otrzymując dokładnie tożsame postanowienia spadkowe. Trudno jednoznacznie ustalić motywy takiego działania, choć brak podstaw do zakładania, że działała ona w złej wierze.

Często działanie wnioskodawców wynikało z **przekonania, że postępowanie spadkowe dotyczy jedynie konkretnego składnika majątkowego** i potrzebne jest dodatkowe postępowanie spadkowe celem orzeczenia o pozostałych składnikach. Przykładowo w sprawie **XI Ns 455/21** rozpoznawanej przez SR w Białymstoku uczestniczka oświadczyła, że uważała, iż poprzednie postępowanie dotyczy innego majątku, a jej wiedza prawna jest „żadna”. W tym samym postępowaniu, jak wynika z akt spraw poprzedzających wznowienie, ta sama osoba była słuchana w ramach zapewnienia spadkowego i oświadczyła, że „nie toczyło się wcześniej żadne inne postępowanie spadkowe”. Jak wynikało z okoliczności jej przesłuchania, była to jednak osoba wiekowa, nierozumiejąca istoty postępowania spadkowego. Trudno uznać, że celowo złożyła zapewnienie spadkowe sprzecznie z prawdą.

W innej sprawie **I Ns 266/21** prowadzonej przed SR w Mińsku Mazowieckim uczestniczka postępowania wznowieniowego, która brała udział w obu postępowaniach, wyjaśniła, że myślała, iż jedno postępowanie spadkowe „dotyczyło akcji, które posiadał jej mąż, a drugie nieruchomości”. Z tego powodu złożyła sprzeczne z rzeczywistością zapewnienie spadkowe w drugim z postępowania.

W sprawie I Ns 218/21 prowadzonej przez SR w Olecku w odstępie 15 lat mąż zmarłej dwukrotnie występował z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po swej żonie. W pierwszym postępowaniu wskazał jednak wyraźnie, że w skład spadku nie wchodziło gospodarstwo rolne, podczas gdy w drugim postępowaniu wyjaśnił, iż zmarła była właścicielką takiego gospodarstwa.

Powyższa niewiedza wynikała także z **dużej odległości czasowej między oboma postępowaniami oraz z różnych kręgów uczestników postępowania**. W szczególności było to widoczne w przypadku, gdy jedno postępowanie było wszczynane przez spadkobiercę testamentowego, który nie był blisko związany ze spadkodawcą, a drugie przez spadkobierców ustawowych.

Przykładowo w sprawie I Ns 522/20 prowadzonej przez SR dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi pierwsze postanowienie spadkowe zostało wydane w 1981 r., a drugie w 2011 r., co oznacza, że pomiędzy tymi rozstrzygnięciami minęło aż 30 lat.

W sprawie I Ns 455/19 prowadzonej przed SR w Krasnymstawie pierwsze postępowanie spadkowe zakończyło się w 1984 r., a drugie w 1998 r., a więc rozpiętość czasowa między nimi wynosiła 15 lat. W pierwszym postępowaniu wniosek złożył spadkobierca testamentowy niebędący rodziną zmarłego. W postępowaniu tym uczestniczył także brat zmarłego, nie kwestionując testamentu. 15 lat później ten sam brat złożył wniosek o stwierdzenie nabycia spadku, wskazując, że chodzi o konkretną nieruchomość rolną. W zapewnieniu spadkowym ten wnioskodawca wskazał, że testament po zmarłym bracie nie został sporządzony. Spadkobierca testamentowy z pierwotnego postępowania w drugim postępowaniu nie uczestniczył. Z okoliczności ujawnionych w postępowaniu wynika, że brak podstaw do przypisywania bratu zmarłego złej wiary przy składaniu zapewnienia spadkowego, biorąc pod uwagę czas, jaki upłynął od pierwszego postępowania, a także jego przekonanie, że obecne postępowanie dotyczy tylko określonego składnika majątku, który nie był objęty testamentem.

W innym postępowaniu w sprawie I Ns 789/20 prowadzonej przez SR w Oświęcimiu dwukrotnie wniosek o stwierdzenie praw do spadku składała żona zmarłego, pierwszy w 2006 r., a drugi w 2019 r., czyli w rozpiętości czasowej 13 lat. Uzyskała dwa tożsame postanowienia spadkowe, a w zapewnieniu spadkowym wskazywała, że nie toczyły się żadne postępowania spadkowe po jej zmarłym mężu. W drugim postępowaniu spadkowym była już jednak osobą wiekową (ponad 80 lat), co mogło stanowić pewne wyjaśnienie ponownego wniosku.

Do ciekawej sytuacji doszło w sprawie I Ns 70/21 prowadzonej przez SR w Zakopanem. Pomiędzy pierwszym a drugim postanowieniem spadkowym upłynęło 29 lat. Okazało się, że po wydaniu pierwszego postanowienia, na mocy którego spadek odziedziczyły matka i siostry zmarłego z ustawy, wydano wyrok ustalający ojcostwo zmarłego. Wskutek tego drugi wniosek złożyła córka zmarłego, która w zapewnieniu spadkowym oświadczyła zgodnie z prawdą, że nie wie o żadnych innych członkach rodziny, gdyż nie utrzymywała kontaktów

ze zmarłym ojcem ani z jego rodziną. Po dokonaniu ogłoszeń w prasie sąd wydał postanowienie zgodnie z wnioskiem na rzecz córki zmarłego.

Nie zawsze jednak można było ustalić motywację uczestników postępowania w sposób niewątpliwy, co może wskazywać, że zainteresowani celowo inicjowali kolejne postanowienie spadkowe, licząc na korzystniejsze dla siebie rozstrzygnięcie. W sprawie I NS 312/19 prowadzonej przez SR w Bielsku Podlaskim ustalono, że w pierwszym postępowaniu spadkowym uczestniczyli dwaj synowie zmarłego i jego żona. Doszło w nim do stwierdzenia nabycia spadku na podstawie testamentu notarialnego w 2003 r. Dziesięć lat później jeden z synów zmarłego uczestniczący w pierwszym postępowaniu wniósł o stwierdzenie nabycia spadku na własną rzecz, przedkładając inny testament (pochodzący z 1987 r.), który nie był powołany w pierwszym z postępowań. Na rozprawie nie stawił się, mimo prawidłowego zawiadomienia, drugi z synów, który uzyskał stwierdzenie nabycia spadku w poprzednim postępowaniu. Doprowadziło to do złożenia zapewnienia spadkowego przez wnioskodawcę, że innych testamentów nie było. Wskazał także, że brak było wcześniejszych wniosków o stwierdzenie nabycia spadku, choć jak sam stwierdził „tamto postępowanie dotyczyło innych nieruchomości”. Sąd niestety ze stwierdzenia tego nie wyprowadził żadnych dalej idących konsekwencji i stwierdził nabycie spadku ponownie, choć nie tyle na podstawie przedłożonego testamentu, ile na podstawie ustawy, uznając przedłożony testament za nieważny, jako nienapisany własnoręcznie przez spadkodawcę¹⁴.

Powyższa sprawa ukazuje, że nie tylko kwestia niewiedzy i rozpiętości czasowej między postępowaniami może być przyczyną wydawania dwóch postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy, ale także brak odpowiedniej aktywności sądu, który w przypadku informacji o toczących się postępowaniach powinien podjąć stosowną próbę wyjaśnienia. Sprawa ta została zatem zaliczona także do tej grupy podstaw, w których winę za wydane ponowne postanowienie spadkowe można przypisać sądowi.

Warto też podkreślić, że przyczyną nieujawnienia faktu, iż toczyło się uprzednie postępowanie spadkowe, była okoliczność, że **w wielu wypadkach na rozprawę w ramach ponownego postępowania spadkowego uczestnicy się nie stawiali, uznając zapewne, że jest to sprawa z ich punktu widzenia już zakończona**. Zgodnie z art. 669 k.p.c. sąd w omawianych sprawach nie wzywał do osobistego stawiennictwa na rozprawie, a jedynie zawiadamiał zainteresowanych, którzy jednak nie stawiali się ani nie zajęli pisemnego stanowiska w sprawie. Wynikało to zapewne także z pouczenia, że w tego typu sprawach udział zainteresowanych nie jest obowiązkowy. Brak udziału wszystkich zainteresowanych odmiennie niż ma to miejsce w przypadku aktu poświadczenia dziedziczenia sprawia, że sąd ma ograniczone możliwości powzięcia wiedzy o innych postępowaniach spadkowych.

¹⁴ W sprawie przedłożony „testament” został sporządzony pismem spadkobiercy, a jedynie podpisany przez spadkodawcę.

Najlepszym przykładem wskazanych problemów jest sprawa I Ns 320/20 rozpoznawana przez SR w Bielsku Podlaskim, w której niemal równoległe wnioski o stwierdzenie nabycia spadku w tym samym sądzie złożyły córka i żona zmarłego. Niestety jednak córka nie stawiała się na rozprawie w postępowaniu z wniosku żony zmarłego, a żona zmarłego nie stawiała się na rozprawie w sprawie z wniosku córki zmarłego. Doprowadziło to do wydania dwóch identycznych postanowień, gdyż brak było osobistego uczestnictwa osób, które mogłyby poinformować o toczących się wzajemnie postępowaniach.

Wydaje się zatem, że brak odpowiedniej aktywności samych zainteresowanych, którzy mimo takiego prawa nie korzystali z uprawnienia do stawiennictwa, był pośrednią przyczyną wydania podwójnych postanowień spadkowych.

Niekiedy zaś uczestnik postępowania ze względu na swój wiek w pierwszym postępowaniu nie miał wiedzy o zapadłym postanowieniu. Przykładowo w sprawie I Ns 439/20 prowadzonej przez SR w Pułtusku w pierwszym postępowaniu spadkowym w 2007 r. sąd orzekł o spadku na wniosek małżonki zmarłego, a w postępowaniu uczestniczył niepełnoletni syn zmarłego. W 2020 r. ten sam syn, jako już pełnoletni, złożył własny wniosek o stwierdzenie praw do spadku po swym ojcu, uzyskując tożsame rozstrzygnięcie.

Jak wskazywano, dość często wnioskodawcą w jednej ze spraw była **osoba całkowicie niezwiązana z rodziną zmarłego**, co powodowało, że wskazywała ona bardzo ograniczony krąg zainteresowanych, a w wyniku przeprowadzonych ogłoszeń nie udało się ustalić wszystkich zainteresowanych. W praktyce dotyczyło to najczęściej wniosków składanych przez wierzycieli zmarłego. W analizowanych sprawach takich przypadków udało się **ustalić 11 (10% wszystkich spraw)**.

Przykładowo w sprawie I Ns 491/21 prowadzonej przez SR w Olsztynie w pierwszym postępowaniu wniosek o stwierdzenie nabycia spadku złożył wierzyciel, a zainteresowani postępowaniem nie wzięli udziału w rozprawie, zatem sąd stwierdził nabycie spadku przez syna i małżonka zmarłej na podstawie ustawy. Niespełna dwa miesiące później z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku wystąpił syn zmarłego. Wnioskodawca na rozprawie jednak nie stawił się osobiście, a wziął w niej udział małżonek zmarłej, działając w imieniu własnym i jako pełnomocnik wnioskodawcy (syna). Składając zapewnienie spadkowe, wskazał, że nie toczyło się żadne postępowanie spadkowe. Sąd wydał zatem ponownie identyczne z poprzednim postanowienie spadkowe. Gdyby wnioskodawca miał świadomość, że zapadło już wcześniej postanowienie spadkowe o identycznym brzmieniu z wniosku wierzyciela, zapewne nie składałby ponownego wniosku. W sprawie tej, co ciekawe, SR zawiadomił Policję o podejrzeniu popełnienia przestępstwa w związku z fałszywym zapewnieniem spadkowym złożonym przez małżonka zmarłej w ponownym postępowaniu. Doszło jednak do odmowy wszczęcia postępowania karnego, gdyż jak ustalono, składający fałszywe zapewnienie zainteresowany cierpi ze względu na swój zaawansowany wiek na demencję.

Powyższa sprawa wyraźnie pokazuje, że nie zawsze zapewnienie spadkowe sprzeczne z rzeczywistością musi być przypisane złej woli uczestnika postępowania lub próbie działania o charakterze fraudulentnym.

W innym postępowaniu w sprawie **IX Ns 230/21** prowadzonej przez SR w Elblągu do sądu w tym samym czasie (2019 r.) wpłynęły dwa wnioski o stwierdzenie praw do spadku po zmarłym: wierzyciela (banku) i syna zmarłego. Sąd w obu wypadkach orzekł w tożsamy sposób, stwierdzając prawa do spadku na rzecz dzieci zmarłego, choć w postępowaniu z wniosku banku na posiedzenie nie stawiło się żadne ze spadkobierców ustawowych.

Warto podkreślić, że w wielu wypadkach przyczyną wydania dwóch postanowień spadkowych była okoliczność, że jedno z postępowań **dotyczyło więcej niż jednego spadkodawcy w związku z potrzebą wielostopniowego ustalenia praw do spadku**. W takim wypadku następca następcy prawnego często nie miał wiedzy na temat wydania postanowienia spadkowego wobec pierwszej z tych osób.

Przykładowo w sprawie **I Ns 368/20** rozpoznawanej przez SR w Lubartowie ustalono, że w pierwszym postępowaniu wniosek o stwierdzenie praw do spadku złożył wierzyciel, a sąd ustalił jako spadkobierców dzieci zmarłej spadkobierczynie. W drugim postępowaniu ciotka spadkodawczynie z pierwszego postępowania złożyła wniosek o stwierdzenie praw do spadku po sześciu różnych osobach, w tym także po spadkodawczynie z pierwszego postępowania. Zapewnienie spadkowe złożyła wnioskodawczynie, choć nie składała go wobec spadku po spadkodawczynie z pierwszego postępowania. Sąd wydał postanowienie dotyczące dziedziczenia po sześciu osobach, w tym także wobec spadkodawczynie, po której prawa były już ustalone postanowieniem sądowym.

Jak wynika z powyższego przykładu, z powodu orzekania o prawach do spadku po większej grupie osób sąd nie odebrał prawidłowo zapewnienia spadkowego co do wszystkich spadkodawców, ograniczając się jedynie do niektórych z nich. Okoliczność ta musi być uznana także za leżącą po stronie sądu. Niemniej wydaje się, że sama wnioskodawczynie nie miała wiedzy co do postępowania spadkowego prowadzonego po śmierci jej bratanicy, gdyż w postępowaniu tym nie uczestniczyła.

Do omawianej wadliwości mogła się także przyczynić okoliczność, że niekiedy postanowienie spadkowe (drugie) było wydawane **w innym postępowaniu niż postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku**, sprawiając, że uczestnicy nie mieli świadomości, iż powinni poinformować o uprzednio przeprowadzonym postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

Przykładowo w sprawie **I Ns 21/20** prowadzonej przez SR w Rawiczu ustalono, że ponowne postanowienie spadkowe zostało wydane przez sąd z urzędu w ramach postępowania o dział majątku spadkowego na podstawie art. 681 k.p.c. W tej sprawie sąd wezwał wnioskodawców, aby rozszerzyli wniosek o dział spadku także o dział spadku po ich ojcu. Wnioskodawcy (dzieci spadkodawcy) tak też uczynili, choć nie poinformowali sądu,

że po ojcu było już wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. W związku z tym sąd wydał takie postanowienie, opierając się na zapewnieniach złożonych przez wnioskodawców.

W innej sprawie I Ns 12/20 prowadzonej przez SR w Oświęcimiu do stwierdzenia nabycia spadku doszło w ramach sprawy o dział spadku i zniesienie współwłasności po trzech różnych współwłaścicielach nieruchomości. Wniosek składały wnuczki zmarłego, które nie miały świadomości, że pięć lat wcześniej ich matka złożyła już wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym ojcu i uzyskała postanowienie spadkowe. W postępowaniu działowym brały jednak udział inne córki spadkodawcy, które uczestniczyły w pierwszym postępowaniu spadkowym, a mimo tego nie wskazały na tę okoliczność.

Podsumowując przedstawione wyżej okoliczności, należy wskazać, że wynikały one najczęściej z niezrozumienia instytucji stwierdzenia nabycia spadku przez zainteresowanych, braku ich osobistego uczestnictwa w jednym z postępowań, znacznego upływu czasu między jednym a drugim postępowaniem. W zasadzie nie udało się ustalić takiej sprawy, w której w sposób niebudzący wątpliwości dałoby się przyjąć, że przyczyną wydania dwóch postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy było oszukańcze działanie jednego z zainteresowanych celem uzyskania korzystnego dla siebie, a odmiennego w treści postanowienia spadkowego. Wskazuje to jednoznacznie na potrzebę przeanalizowania prawidłowości działania sądu i tego, czy jego aktywność przy wykorzystaniu posiadanych instrumentów była zawsze wystarczająca.

3.2. Przyczyny leżące po stronie sądu

Niewątpliwie istotną przyczyną wydawania kilku postanowień spadkowych co do tego samego spadku była **niedostateczna aktywność sądu**, który często bez szczególnie wysokiego nakładu dodatkowej pracy był w stanie zapobiec wydaniu takiego postanowienia. Trzeba jednak pamiętać, że analizie merytorycznej poddano jedynie sprawy, w których doszło do wydania podwójnych postanowień spadkowych. Uniemożliwiało to pełną analizę prawidłowości lub nieprawidłowości postępowań w tych sprawach, gdzie udało się tego uniknąć. W ogólnej liczbie spraw do tej przyczyny można zakwalifikować **aż 47 przypadków (43,5% ogółu spraw)**. Oczywiście – jak była już o tym mowa – przypadki takie mogły mieć kilka przyczyn, w tym np. wprowadzenie sądu w błąd w odniesieniu do treści zapewnienia spadkowego. W omawianej kategorii spraw uwzględniono jednak takie, gdzie mimo istnienia określonego obowiązku sprawdzenia odpowiednich urządzeń ewidencyjnych tego nie zrobiono lub mimo pojawienia się informacji o możliwym poprzednim postępowaniu spadkowym nie wyjaśniono tej kwestii.

W pierwszej kolejności omawiana grupa przypadków dotyczy sytuacji, w której **sąd nie zbadał, czy w sądzie toczyło się wcześniej postępowanie spadkowe po tym samym spadkodawcy**. W tym miejscu trzeba jednak przypomnieć, że prawny obowiązek badania urzędzeń ewidencyjnych obowiązuje dopiero od 30.11.2020 r., gdy wyraźnie nałożono w instrukcji sądowej¹⁵ obowiązek ustalenia, czy wcześniej zarejestrowano już sprawę spadkową po tym samym spadkodawcy¹⁶. Wcześniej już jednak istniał obowiązek dołączenia do akt sprawy toczącej się w postępowaniu spadkowym akt spraw spadkowych zakończonych, dotyczących spadku po tym samym spadkodawcy¹⁷. Dołączenie akt wymagało zatem przynajmniej ustalenia w skorowidzu alfabetycznym danego sądu, czy toczyło się już postępowanie spadkowe po danej osobie.

Z analizy akt wynika, że w większości przypadków nie było w aktach sprawy żadnego dowodu na to, iż sąd dokonał stosownej analizy repertorium lub Rejestru Spadkowego. Oczywiście większość spraw analizowanych w tym badaniu to sprawy, w których postanowienia spadkowe zapadły przed 2020 r., a więc w okresie, w którym brak było wyraźnego obowiązku badania tych urzędzeń. Nie dołączano jednak wbrew ówczesnie obowiązującym regulacjom także akt spraw spadkowych po tym samym spadkodawcy ani nie prowadzono w tym kierunku żadnego badania, które znalazłoby odzwierciedlenie w aktach sprawy.

Z analizy aktowej wynika, że spraw, w których drugie postanowienie spadkowe zapadło po 30.11.2020 r., było 34 (31% wszystkich spraw). W tej grupie spraw **wyraźny dowód, że zarządzone albo analizę urzędzeń ewidencyjnych, albo zbadanie Rejestru Spadkowego, udało się ustalić jedynie w 16 sprawach, czyli w mniej niż połowie**. W pozostałych brak jakiegokolwiek informacji w tym zakresie. Oczywiście nie oznacza to, że badanie takie nie było przeprowadzone, gdyż wedle aktualnej regulacji zobowiązany jest do tego sam sekretariat, bez potrzeby wydawania zarządzenia przez przewodniczącego. Działanie takie jednak było sprzeczne z § 148 instrukcji sądowej, który od 30.11.2020 r. wymaga wyraźnie, aby wynik badania został przez sekretariat sądowy odnotowany w notatce urzędowej.

Warto jednak podkreślić, że w tych sprawach, w których badanie takie było zapewnione, zdarzały się **godne podkreślenia dobre praktyki**. Jedną z nich jest z pewnością istnienie w ramach standardowego druku zarządzenia inicjującego postępowanie specjalnego punktu do zakreślenia przez przewodniczącego, nakazującego dokonać stosownego sprawdzenia

¹⁵ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.) – dalej instrukcja sądowa.

¹⁶ Według § 148 instrukcji sądowej w brzmieniu obowiązującym od 30.11.2020 r.: „Po zarejestrowaniu sprawy o stwierdzenie nabycia spadku kierownik sekretariatu albo wyznaczony pracownik sekretariatu w oparciu o właściwe urządzenie ewidencyjne lub Rejestr Spadkowy dokonuje ustalenia, czy zarejestrowano uprzednio sprawy z zakresu prawa spadkowego po tym samym spadkodawcy. Wynik dokonanego ustalenia zamieszcza się w notatce urzędowej”.

¹⁷ § 148 instrukcji sądowej w brzmieniu obowiązującym od 21.06.2019 r. do 29.11.2020 r. Tożsamy jednak przepis obowiązywał już w poprzedniej instrukcji sądowej z 2003 r.

w Rejestrze Spadkowym lub innej ewidencji, czy nie toczyło się już postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po danym spadkodawcy¹⁸.

Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że w odniesieniu do tych 34 spraw, w których drugie postanowienie spadkowe wydano po 30.11.2020 r., aż 25 postanowień z pierwszego postępowania spadkowego zapadło przed 2016 r., a więc przed wprowadzeniem obowiązku rejestrowania w Rejestrze Spadkowym postanowień sądowych. Oznacza to, że tylko w 9 sprawach wynik badania Rejestru mógł uchronić przed wydaniem ponownego postanowienia spadkowego. Oczywiście powyższe założenie byłoby prawdziwe tylko przy założeniu, że sąd prowadzący pierwsze postępowanie spadkowe odpowiednio szybko dokonałby wpisu prawomocnego postanowienia do Rejestru Spadkowego.

W sądach różnie też wyglądała analiza urzędów ewidencyjnych. Przykładowo w sprawie I Ns 1195/21 prowadzonej przez SR we Włocławku, mimo że wszczętej 17.11.2020 r. dokonano zbadania jedynie systemu Currenda, bez analizy Rejestru Spadkowego¹⁹. Ze sprawy I Ns 737/21 prowadzonej przez SR w Bytomiu wynikało zaś, że sekretariat dokonał badania w bazie SAWA²⁰.

Niewątpliwie staranne zbadanie Rejestru Spadkowego przez sąd umożliwiłoby uniknięcie wydania ponownego postanowienia spadkowego po tej samej osobie. W sprawie I Ns 231/21 prowadzonej przez SR w Giżycku pierwsze postanowienie spadkowe wydano 27.11.2018 r. i zarządzono jego wpisanie do Rejestru (brak jednak odpisu wpisu w aktach). Drugi wniosek wpłynął dopiero w 2020 r. W sprawie tej jednak nie ma śladu, aby zlecono badanie Rejestru lub innych urzędów ewidencyjnych. Gdyby do tego jednak doszło, istniałaby duża szansa, że sąd nie wydałby ponownego postanowienia spadkowego.

Niezależnie od powyższej podstawy można dostrzec wyjątkowe przypadki, w których **mimo ujawnienia informacji, że w sprawie mogło już być wydane uprzednie postanowienie spadkowe, sąd – wbrew swemu obowiązkowi działania z urzędu – nie wyjaśnił tej okoliczności.**

Przykładowo w sprawie wznowieniowej prowadzonej przed SR w Pabianicach pod sygnaturą I Ns 707/19 jeden z uczestników postępowania spadkowego, prowadzonego jako drugie

¹⁸ Przykładem jest wzór zarządzenia SR w Pułtusku, gdzie jeden z punktów w sprawie wszczętej w 2020 r. brzmiał: „sprawdzić czy nie toczyło się lub nie toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po spadkodawcy wskazanym we wniosku, w tym również zakończone wydanym aktem poświadczenia dziedziczenia, a także czy nie zostały złożone oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, jak też czy nie nadesłano protokołu otwarcia ogłoszenia testamentu przez notariusza”. Co prawda były takie sprawy (sprawa I Ns 218/21 prowadzona przez SR w Olecku), gdzie mimo istnienia specjalnego punktu dotyczącego badania Rejestru Spadkowego we wzorze zarządzenia nie dokonano jego zakreślenia, co uniemożliwia ocenę, czy punkt ten w ogóle był wykonywany.

¹⁹ Z treści notatki urzędowej wynika, iż „sprawdzono w Currendzie, że nie toczyła się sprawa spadkowa po tym samym spadkodawcy”.

²⁰ Sprawa ta jednak była wszczęta w 2018 r., a więc przed wprowadzeniem wyraźnego obowiązku badania Rejestru Spadkowego.

wobec tego samego spadkodawcy, okazał na rozprawie postanowienie wydane w pierwszej sprawie (tak wynikało z protokołu rozprawy), a mimo tego sąd nie wyciągnął z tego żadnych konsekwencji ani nie skopiował tego postanowienia na potrzeby sprawy, i wydał postanowienie o stwierdzenie nabycia spadku.

Innym przykładem może być postępowanie w sprawie **I Ns 522/20** prowadzonej przez SR dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi. Ponowne postanowienie spadkowe zostało wydane w 2012 r. W 2014 r. do akt sprawy wpłynęło pismo spadkobiercy z pierwszego postępowania, który żądał unieważnienia drugiego postanowienia, powołując się na wcześniej zapadłe postanowienie. Pismo to nie spotkało się z żadną reakcją, mimo że mogło być podstawą wystąpienia do prokuratora o wznowienie. Dopiero skarga o wznowienie postępowania wniesiona przez Rzecznika Praw Obywatelskich doprowadziła do uchylecia tego orzeczenia.

Kolejną – jak się wydaje ważną – okolicznością doprowadzenia do wydania podwójnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy było dość **późne wpisywanie przez sądy prawomocnych postanowień spadkowych do Rejestru Spadkowego**. Odmienne bowiem niż w przypadku APD postanowienie spadkowe nie podlega rejestracji w zasadzie w tym samym momencie co jego wydanie. Konieczne jest bowiem uprawomocnienie się postanowienia spadkowego. Ten moment może zaś znacząco odwlec datę rejestracji postanowienia w Rejestrze Spadkowym. Mimo tego z analizy aktowej wynika, że jeśli w aktach sprawy w ogóle znajdowała się informacja o wpisie do Rejestru, to często była ona dość odległa od daty wydania postanowienia mimo niezaskarżenia postanowienia przez którąkolwiek ze stron.

Na ogólną liczbę **37 spraw**, w których pierwsze postanowienie spadkowe zostało wydane po 2016 r., czyli po wprowadzeniu obowiązku ujawniania prawomocnego postanowienia spadkowego w Rejestrze Spadkowym, tylko w 21 sprawach w aktach sprawy znajdowała się adnotacja o wpisie do Rejestru. Oznacza to, że w 16 sprawach albo wpis taki w ogóle nie nastąpił, albo nie odnotowano tego w aktach postępowania.

Analizując te 21 spraw, widać również, że rozpiętość czasowa między wydaniem postanowienia a wpisem do rejestru była znaczna. W 7 sprawach wynosiła ona więcej niż 6 miesięcy, w 10 mieściła się w przedziale od 3 do 6 miesięcy, a tylko w 4 wynosiła poniżej 3 miesięcy. Warto wskazać, że w żadnym z tych postępowań nie wniesiono apelacji. Powyższy wynik odniesiono do wydania postanowienia, a nie jego uprawomocnienia, gdyż z akt sprawy nie zawsze dało się w sposób niebudzący wątpliwości ustalić datę prawomocności postanowienia.

Warto też podkreślić, że w zdecydowanej większości spraw wznowieniowych po uchyleniu postanowienia spadkowego wydanego jako drugie w aktach sprawy nie znajdowała się adnotacja o zgłoszeniu tego faktu do Rejestru Spadkowego. Na 97 spraw, w których doszło do takiego uchylecia, adnotacja o wpisie tej informacji do Rejestru znajdowała się jedynie w 41 sprawach. Nie wyklucza to oczywiście, że stosowny wpis został z czasem dokonany (wiele nadesłanych spraw wznowieniowych było całkiem świeżych), ale wydaje się, że sto-

sowne zarządzenie przewodniczącego powinno być wydane niezwłocznie po wydaniu lub uprawomocnieniu się postanowienia.

Szczególne zdziwienie budziły sprawy, w których postępowania po jednej i tej samej osobie **toczyły się w zasadzie równolegle w tym samym sądzie²¹, a sąd nie był w stanie ustalić tej okoliczności**. W kilku przypadkach postępowania te prowadzili ci sami sędziowie referenci, a mimo tego nie udało się ustalić, że uprzednio zapadło już stosowne postanowienie.

Przykładowo w sprawie **I Ns 320/20** rozpoznawanej przez SR w Bielsku Podlaskim ustalono, że zarówno córka, jak i żona spadkodawcy złożyły w 1997 r. wnioski o stwierdzenie nabycia spadku (jeden wpłynął w sierpniu, a drugi we wrześniu). W wyniku tego w odstępie kilku dni zapadły dwa postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, które były identyczne co do swej treści.

Jako drugi przykład można wskazać sprawę **I Ns 209/21** prowadzoną przez SR w Nowym Mieście Lubawskim, gdzie dwa wnioski o stwierdzenie nabycia spadku w tym samym sądzie złożyły dwie córki zmarłego w odstępie półtora miesiąca. W obu wnioskach wskazano ten sam krąg zainteresowanych. W żadnym z postępowań nie zbadano jednak urzędzeń ewidencyjnych, mimo że oba postępowania toczyły się w 2017 r. W obu postępowaniach stawiły się jedynie wnioskodawczynie. W jednym z nich ujawniono dodatkowe osoby zainteresowane, co doprowadziło do wydania dwóch rozbieżnych postanowień spadkowych.

Warto wskazać, że ze względu na równoległe toczące się postępowania analiza Rejestru Spadkowego nie przyniosłaby żadnych wyników. Niemniej analiza skorowidza alfabetycznego spadkodawców w tym sądzie powinna wykazać w sprawie później wszczętej, że tożsame postępowanie już się toczy.

Warto wskazać też na jedną ze spraw, w której skargę o wznowienie wniósł prokurator, mimo że postępowanie dotyczyło wydania wcześniejszego APD. W sprawie prowadzonej przez SR w Bielsku Podlaskim pod sygnaturą **I Ns 65/21** prokurator wskazał, że w 2017 r. został wydany APD po zmarłej, a w 2020 r. sąd wydał tożsame w treści postanowienie spadkowe. Jak wynikało z akt sprawy, wniosek o wydanie APD złożyła córka zmarłej, a wniosek o wydanie postanowienia spadkowego jej siostra. Z nieznanых przyczyn notariusz wydał APD bez udziału drugiej z sióstr. Sąd w postępowaniu spadkowym nie mógł wysłuchać zaś obu sióstr, gdyż w chwili wszczęcia postępowania sądowego wnioskodawczyni z postępowania notarialnego już nie żyła. Druga siostra oświadczyła zaś, że nie miała pojęcia o wydaniu APD po jej matce. Błędem sądu było jednak w tej sprawie niesprawdzenie Rejestru Spadkowego, gdyż stosowny wpis powinien być ujawniony z chwilą rejestracji APD. Sąd co prawda zlecił takie badanie, ale tylko w odniesieniu do ojca uczestniczki, a już nie w odniesieniu do matki,

²¹ Dotyczy to również sądów w tym samym mieście, ale po zmianie organizacji. Przykładowo w sprawie **I Ns 522/20** prowadzonej przez SR dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi pierwsze postanowienie zostało wydane jeszcze w latach 80. w SR w Łodzi.

mimo że postępowanie spadkowe dotyczyło obojga rodziców. W związku z tym w stosunku do matki wnioskodawczyni sąd wydał postanowienie identyczne w treści z istniejącym APD. W związku z tym w chwili próby wpisania przez sąd tego postanowienia do Rejestru Spadkowego okazało się, że istnieje już zarejestrowany APD. Sąd wówczas zwrócił się do prokuratora celem „podjęcia stosownych działań”. **Postępowanie sądu nie było jednak prawidłowe, gdyż w przypadku kolizji postanowienia spadkowego i APD sąd zgodnie z art. 669¹ § 1 k.p.c. ma prawo także z urzędu uchylić APD, jeżeli w odniesieniu do tego samego spadku zostało wydane postanowienie o stwierdzenie nabycia spadku.** Występowanie zatem do prokuratora w takim wypadku było zbędne, tym bardziej że prokurator zamiast żądać uchylenia zarejestrowanego APD, wniósł skargę o wznowienie postępowania sądowego²².

²² W toku postępowania prokurator zmodyfikował swoje stanowisko i w miejsce żądania uchylenia postanowienia sądowego z 2020 r. zażądał uchylenia zarejestrowanego APD z 2017 r.

4. Orzecznictwo Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego w wyniku rozpoznawania skarg nadzwyczajnych

Jak wynika z analizy orzecznictwa Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, skargi nadzwyczajne wnoszone przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich w sytuacji, gdy po jednym spadkobiercy zapadły dwa lub więcej prawomocne orzeczenia, są całkiem liczne. Na chwilę przygotowania tego opracowania dostępne były uzasadnienia **19 postanowień**, w których Sąd Najwyższy uwzględnił wniesione skargi nadzwyczajne. **13 z tych skarg wniósł Rzecznik Praw Obywatelskich, a 6 Prokurator Generalny.** Analiza tego orzecznictwa wskazuje, że sprawy w zasadzie były rozstrzygane podobnie, a uzasadnienie i motywy rozstrzygnięć były z reguły zbliżone. Sąd Najwyższy z reguły wydawał postanowienie o uchyleniu późniejszego postanowienia spadkowego jako wydanego z naruszeniem przepisów o *res iudicata* i umarzał postępowanie w sprawie, uznając, że na podstawie ustawy o Sądzie Najwyższym²³ brak podstaw do innego rozstrzygnięcia, w szczególności do odrzucenia wniosku²⁴. Wyjątkowo w jednym orzeczeniu SN uchylił z tego powodu postanowienie i przekazał sądowi pierwszej instancji sprawę do ponownego rozpoznania²⁵.

Kierunek powyższy wyznaczyło pierwsze, najobszerniej uzasadnione postanowienie SN z 26.03.2019 r., I NsNc 1/19. W postanowieniu tym SN wyraził stanowisko, że „wydanie przez

²³ Ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1093 ze zm.) – dalej u.SN.

²⁴ SN w wielu orzeczeniach podkreślał, że: „Wbrew odmiennemu stanowisku Rzecznika Praw Obywatelskich, brak jest podstaw do odrzucenia wniosku [...]. Co prawda, przepisy u.s.n. w zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy do skargi nadzwyczajnej nakazują stosowanie przepisów k.p.c., to jednak nieuprawnione będzie twierdzenie, że art. 91 § 1 u.s.n. nie reguluje w pełni kwestii orzeczenia kończącego w sprawie ze skargi nadzwyczajnej. O ile nie budzi wątpliwości, że w przedmiotowej sprawie należało uchylić w całości zaskarżone orzeczenie, o tyle wątpliwości budziłoby ewentualne rozstrzygnięcie o odrzuceniu wniosku. Wspomniany przepis art. 91 § 1 u.s.n. stanowi podstawę uchylenia zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części i stosownie do wyniku postępowania: orzeczenia co do istoty sprawy, przekazania sprawy do ponownego rozpoznania albo umorzenia postępowania. Odrzucając pozew lub wniosek sąd odmawia merytorycznego rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy z uwagi na brak dodatknych przesłanek procesowych lub występowanie przeszkód procesowych, dlatego też nie może być w tym przypadku mowy o orzekaniu co do istoty sprawy. W braku zaś podstaw do przekazania sprawy, czy też do jej merytorycznego rozpoznania, postępowanie należało umorzyć, bowiem wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia jest niedopuszczalne” – postanowienie SN z 26.03.2019 r., I NSNc 1/19, OSNKN 2020, nr 1, poz. 2.

²⁵ Por. postanowienie SN z 20.04.2022 r., I NSNc 537/21, LEX nr 3430874.

Sąd kolejnego rozstrzygnięcia o stwierdzeniu nabycia spadku, pomimo iż sprawa o tym samym przedmiocie, pomiędzy tymi samymi uczestnikami postępowania została już wcześniej prawomocnie rozpoznana świadczy o rażącym naruszeniu prawa, godzi w powagę wymiaru sprawiedliwości, jak również konstytucyjną zasadę demokratycznego państwa prawnego oraz zasady z niej wynikające tj. zasadę zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego, a także konstytucyjne prawo dziedziczenia i prawo do sądu”.

W motywach wskazano na następujące kwestie. Po pierwsze podkreślono, że „w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, **rola sądu jest determinowana ustawowym obowiązkiem działania z urzędu** [wyróżn. aut.]. Obowiązek działania z urzędu oznacza, że sąd nie może poprzestać na tym, co zostanie zaoferowane przez uczestników postępowania, bowiem ocenić musi, czy stwarza to wystarczającą podstawę do prawidłowego stwierdzenia, kto nabył spadek. Sąd, aby zadośćuczynić obowiązkowi wynikającemu z art. 677 k.p.c., powinien ustalić pełny krąg spadkobierców ustawowych, ewentualne istnienie testamentu i jego ważność, sprawdzić czy nie zachodzą negatywne przesłanki dziedziczenia, ustalić czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne i komu przypadło w drodze dziedziczenia (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2001 r., III CZP 64/01, OSNC 2002 Nr 5, poz. 61)”. Z tego powodu w ocenie SN „**po stronie sądu istnieje także obowiązek, aby ustalić na podstawie dostępnych instrumentów, czy wcześniej w sprawie nie toczyło się już jakiegokolwiek postępowanie** [wyróżn. aut.]”.

Po drugie, zdaniem SN „sformułowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich zarzut naruszenia prawa procesowego poprzez niewłaściwe zastosowanie art. 669 w zw. z art. 677 § 1 k.p.c., w następstwie pominięcia dyspozycji art. 199 § 1 pkt 2 *in fine* w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. należy uznać za zasadny, albowiem **wydanie przez sąd, kolejnego rozstrzygnięcia, dodatkowo odmiennego niż wcześniejsze prawomocne już postanowienie – samo w sobie – jest niedopuszczalne i narusza przytoczone wyżej przepisy prawa** [wyróżn. aut.]”.

Po trzecie, SN zważył także, że „wydanie dwóch orzeczeń spadkowych w okolicznościach opisanych powyżej, godzi w konstytucyjną zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, jak również zasady z niej wynikające, tj. zasadę zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego, a także konstytucyjne prawo dziedziczenia i prawo do sądu. W sytuacji, kiedy na skutek rażącego naruszenia prawa wydane zostają dwa orzeczenia spadkowe, *nota bene* odmiennie rozstrzygające kwestię dziedziczenia, uprawnione jest twierdzenie, że w sprawie nie może być mowy o uzyskaniu przez uczestników postępowania spadkowego wiążącego stanowiska sądu, a **powstała sytuacja stworzyła stan niepewności prawnej, w ramach którego spadkobiercy nie uzyskali jednoznacznego potwierdzenia uprawnień spadkowych, w czym w sposób oczywisty przejawia się naruszenie konstytucyjnego prawa do sądu** [wyróżn. aut.]”.

Powyższe orzeczenie spotkało się z aprobatą w doktrynie²⁶ i wyznaczyło sposób orzekania w kolejnych zbliżonych sprawach.

Warto jednak podkreślić, że sam fakt, iż w sprawie, w której orzekał SN, wydano dwa sprzeczne orzeczenia spadkowe, nie miał kluczowego znaczenia dla oceny, że doszło do naruszenia art. 199 k.p.c. przez orzekanie przez sąd w warunkach nieważności postępowania. Argument o obowiązywaniu dwóch odmiennych postanowień miał – jak się wydaje – dodatkowo uzasadniać naruszenie podstawowych praw i wolności obywatelskich oraz zagrożenie dla bezpieczeństwa obrotu.

Jak wskazują inne, podobne orzeczenia SN, do uwzględnienia skargi nadzwyczajnej dochodziło **także w razie wydania dwóch identycznych postanowień spadkowych**. Przykładowo w postanowieniu z 16.06.2021 r., I NSNc 164/20²⁷, SN podkreślił, że: „W sytuacji, kiedy na skutek rażącego naruszenia prawa wydane zostają dwa orzeczenia spadkowe, uprawnione jest twierdzenie, że w sprawie nie może być mowy o uzyskaniu przez uczestników postępowania spadkowego wiążącego stanowiska sądu, a powstała sytuacja tworzy stan niepewności prawnej, w ramach którego spadkobiercy nie uzyskują jednoznacznego potwierdzenia uprawnień spadkowych, w czym w sposób oczywisty przejawia się naruszenie konstytucyjnego prawa do sądu”.

Również w postanowieniu SN z 19.01.2022 r., I NSNc 156/21²⁸, wskazano, że: „Dla oceny zasadności skargi nadzwyczajnej nie ma znaczenia to, że treść postanowień z 5 października 2005 r. oraz 25 września 2007 r. wydanych przez Sąd Rejonowy w K. pozostaje analogiczna i w obu przypadkach Sąd prawidłowo określił krąg spadkobierców i przysługujące im udziały spadkowe. Sąd Rejonowy w K., naruszając powyżej wskazane przepisy, doprowadził bowiem do sytuacji, w której w obrocie prawnym istniały dwa prawomocne orzeczenia stwierdzające nabycie spadku po tym samym spadkodawcy. Jak słusznie zauważył skarżący, na skutek tego spadkobiercy nie mogą legitymować się jednoznacznym sądowym potwierdzeniem nabycia przez nich praw do spadku”.

Podobnie wypowiedział się SN w postanowieniu z 18.11.2021 r., I NSNc 639/21²⁹: „Nie zmienia oceny Sądu co do stopnia naruszenia prawa fakt, że oba postanowienia spadkowe (zarówno to wydane pierwotnie – i korzystające tym samym z przymiotu *rei iudicatae*, jak też to wydane następczo z naruszeniem zasady *ne bis in idem*) **trafnie określiły krąg spadkobierców, którzy odziedziczyli spadek i byli w tym zakresie tożsame w swojej treści** [wyróż. aut.]. Odzwierciedlenie materialnej zgodności z prawem przez oba postanowienia nie ma wpływu na to, że tylko orzeczenie wydane wcześniej nie było dotknięte fundamen-

²⁶ A. Szczepańska, *Zakaz orzekania w sprawie uprzednio osądzonej – glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 26.03.2019 r., I NSNc 1/19, „Glosa” 2021, nr 2, s. 87–92.*

²⁷ LEX nr 3190965.

²⁸ LEX nr 3303864.

²⁹ LEX nr 3314738.

talną wadą procesową, zaś w obrocie prawnym nie mogą pozostawać dwa prawomocne, postanowienia tej samej treści odnoszące się do tego samego stanu faktycznego i prawnego. Eliminacja z przestrzeni prawnej tym samym wadliwego procesowo (choć równie trafnego pod względem rozstrzygnięcia jak postanowienie pierwotnie wydane) postanowienia późniejszego poprzez uwzględnienie skargi nadzwyczajnej zapewnia niewątpliwie cel, dla którego instrument ten został przyjęty przez ustawodawcę³⁰.

Warto podkreślić, że w kolejnych orzeczeniach SN wskazuje także **na zbyt dużą liczbę postępowań ze skargi nadzwyczajnej, w których zapadły dwa postanowienia spadkowe po tym samym spadkodawcy**. W postanowieniu SN z 19.01.2022 r., I NSNc 156/21, SN stwierdzając, że: „Wydawanie dwóch postanowień sądu o spadku po tej samej osobie rażąco godzi w konstytucyjną zasadę demokratycznego państwa prawnego i wynikające z niej zasady zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego”, dostrzegł również, że rozpoznawana skarga nadzwyczajna nie jest odosobnionym przypadkiem. Analogiczne zarzuty były przedmiotem rozpoznania w kilku innych sprawach, w których również wniesiono skargę nadzwyczajną. Wywołuje to – w ocenie SN – **uzasadnione przekonanie o istnieniu problemu systemowego, wymagającego pilnego legislacyjnego rozwiązania przez ustawodawcę**³¹.

Powyższe stanowisko SN, potwierdzone w kolejnych judykatach, dało asumpt Rzecznikowi Praw Obywatelskich do wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości z wnioskiem o rozważanie ewentualnej propozycji zmian legislacyjnych w omawianym zakresie.

Podsumowując, należy wskazać, że niewątpliwie sytuacja wydania w tej samej sprawie dwóch lub więcej postanowień spadkowych jest zjawiskiem niepożądanym bez względu na to, czy zapadłe rozstrzygnięcia są tożsame, czy też różnej treści. Z pewnością jednak druga sytuacja z punktu widzenia praw i wolności obywatelskich musi być oceniona szczególnie krytycznie.

Jak wiadomo, w polskim systemie ochrony praw podmiotowych stwierdzenie nabycia spadku przybrało formę merytorycznego orzeczenia sądowego, a więc **aktu władczego wydanego przez niezwisły sąd po rozpoznaniu sprawy cywilnej**³². Stwierdzenie nabycia spadku pełni **funkcję legitymacyjno-dowodową**³³. Jest ono dowodem tego, że spadkobierca stał się następcą prawnym spadkodawcy pod tytułem ogólnym, w całości bądź też w określonej części ułamkowej. Taką samą funkcję pełni obecnie zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, z tym że przeciwko domniemaniu wynikającemu ze stwierdzenia nabycia spadku nie można powoływać się na domniemanie wynikające z zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia – art. 1025 § 3 k.c.

³⁰ Zob. także postanowienie SN z 10.06.2021 r., I NSNc 72/21, LEX nr 3187776.

³¹ Podobnie w postanowieniach SN: z 31.03.2022 r., I NSNc 623/21, LEX nr 3418081; z 20.04.2022 r., I NSNc 537/21.

³² T. Felski, *Charakter i skutki prawne orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku*, „Nowe Prawo” 1984, s. 41.

³³ B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 10, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2013, s. 547 i powołana literatura.

W relacjach z osobami nieroszczącymi sobie praw do spadku dowód z postanowienia sądowego o stwierdzenie nabycia spadku albo z zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia ma **status dowodu wyłącznego** (art. 1027 k.c.).

Choć nie istnieje prawny obowiązek uzyskania stwierdzenia nabycia spadku lub aktu poświadczenia dziedziczenia przez spadkobiercę, to legitymowanie się **postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku** (lub aktem poświadczenia dziedziczenia) może być **konieczne** w postępowaniu przed organami administracji państwowej. Następstwo prawne praw dziedzicznych, które wchodzi w skład spadku po osobie zmarłej, powinno być wykazane według przepisów prawa cywilnego. Takie stanowisko wypowiedział NSA w wyroku z 16.01.2002 r., I SA 1421/00³⁴. Ustalenie bowiem kręgu spadkobierców „nie należy do właściwości organów administracji publicznej, lecz wyłącznie do sądów powszechnych (art. 28 k.p.a. w zw. z art. 1025 § 2 k.c.)³⁵. Bez takiego dokumentu spadkobierca **nie zostanie wpisany w księdze wieczystej** jako następca prawny zmarłego właściciela nieruchomości³⁶.

Można też wskazać, że aktualne jest oczekiwanie społeczne, aby stwierdzenie nabycia spadku stwarzało pewność istnienia prawa, które dokumentuje. W doktrynie myśl tą prezentuje się w sposób dobitny, podkreślając, że postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku „w sposób autorytatywny usuwając wątpliwości nadaje temu [...] prawu specjalną rangę [...] stwarza pewność jego istnienia lub nieistnienia”³⁷.

Legitymacyjno-dowodowa funkcja prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku powoduje, że zarówno podmiot wymieniony w nim jako spadkobierca, jak i pozostali uczestnicy obrotu prawnego mają prawo żywić niezachwiane przeświadczenie, iż wskazane orzeczenie ma charakter wiążący i realizuje zasadę demokratycznego państwa prawnego przez zapewnienie pewności prawa.

Konstytucja RP w art. 2 formułuje zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Odnotować należy jej wyjątkowo wysoką rangę, o której świadczy m.in. miejsce w systematyce Konstytucji RP – bezpośrednio po art. 1, określającym państwo jako dobro wspólne, a przed zasadami: jednolitości państwa (art. 3) i zwierzchnictwa (suwerenności) narodu (art. 4). Artykuł 2 Konstytucji RP „rozstrzyga o modelu państwa”, co potwierdził TK w wyroku z 20.11.2002 r., K 41/02³⁸.

Z brzmienia art. 2 Konstytucji RP wynikają trzy zasady: państwa demokratycznego, państwa prawnego oraz państwa sprawiedliwego, które w połączeniu „wytwarzają nową

³⁴ ONSA 2003, nr 2, poz. 64.

³⁵ Na temat sytuacji, w których konieczne jest wykazanie prawa za pomocą postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zob. np. A. Kidyba, E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny Komentarz*, t. 4, *Spadki*, red. A. Kidyba, LEX 2015, komentarz do art. 10125 k.c.

³⁶ Zob. art. 34 zd. drugie w zw. z art. 31 ust. 2 ustawy z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1984).

³⁷ E. Warzocha, *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1982, s. 17.

³⁸ OTK-A 2002, nr 6, poz. 83.

jakość – ogólniejszą i bardziej abstrakcyjną zasadę państwa demokratycznego, prawnego i sprawiedliwego”³⁹.

Zasada demokratycznego państwa prawnego wiąże się z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Prawo powinno być „podstawą i granicą wszystkich działań państwa”, co – jak stwierdził B. Banaszak – „patrząc od strony jednostki [oznacza – dop. aut.] pewność prawa rozumianą jako [...] przewidywalność państwowych rozstrzygnięć (ochrona zaufania obywatela do państwa)”⁴⁰.

Zgodnie z art. 45 Konstytucji RP każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Zdaniem W. Skrzydło „tylko sąd jest organem decydującym ostatecznie o wolnościach, prawach i obowiązkach jednostki”⁴¹.

W tym kontekście trafnie SN w uzasadnieniu postanowienia z 26.03.2019 r., I NSNc 1/19, zauważył, że: „Prawo do sądu realizowane ma być według reguł ustalonych przez ustawodawcę w procedurach stworzonych dla rozpoznawania spraw poszczególnych rodzajów [...] przepisy te w aspekcie dotyczącym postępowania cywilnego, nakładają na sąd obowiązek badania z urzędu przesłanek, o których mowa w art. 199 § 1 k.p.c. czy też 379 k.p.c. niezależnie od etapu postępowania, na którym sąd powziął informację co do ich wystąpienia”. W orzeczeniu tym wskazano także, że „ustanowione i chronione w art. 21 i 64 Konstytucji prawo dziedziczenia nie odnosi się do samego faktu sukcesji [...] lecz także obowiązku organów państwa do ochrony wszelkich praw obligacyjnych związanych ze spadkiem, a także ustanowienia i zabezpieczenia odpowiednich procedur, mających na celu stwierdzenie nabycia spadku, ochronę nabywcy, czy działu spadku. [...] W tych kwestiach, niewątpliwie istotna jest rola zarówno ustawodawcy, jak i wymiaru sprawiedliwości”.

W orzecznictwie stanowiska ta nie budzą wątpliwości. Przykładowo w postanowieniu z 6.04.2022 r., I NSNc 720/21⁴², SN wskazał, że „stwierdzenie nabycia spadku jest orzeczeniem sądowym ustalającym istnienie podmiotowego prawa spadkobiercy do spadku. Należy do kategorii sądowych orzeczeń ustalających prawo lub stosunek prawny i realizujących zgodnie z jego ustawową treścią ochronę praw cywilnych. Realizacja tej funkcji przejawia się w ochronie prawa podmiotowego spadkobiercy do spadku. Sądowe stwierdzenie nabycia spadku chroni bezpieczeństwo obrotu, w tym także interesy osób trzecich wchodzących w stosunki prawne ze spadkobiercami, tworząc podstawę domniemania, że wskazana w postanowieniu osoba jest spadkobiercą (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2003 r., V CK 491/02)”.

³⁹ W. Sokolewicz, M. Zubik [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, komentarz do art. 2 Konstytucji RP.

⁴⁰ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 18–19.

⁴¹ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX 2013, komentarz do art. 45 Konstytucji RP.

⁴² LEX nr 3345114.

Warto podkreślić, że w orzecznictwie SN wyraźnie wskazuje się też, że potrzeba uchylecia późniejszego postanowienia spadkowego po tym samym spadkodawcy jest **oczywista i niezależna od racji merytorycznych**, które nie podlegają takim postępowaniu już badaniu⁴³.

Sąd Najwyższy orzekał o uchyleniu zaskarżonych postanowień mimo upływu pięciu lat od wydania zaskarżonego orzeczenia, uznając z reguły, że w przypadku postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku **nie można mówić o nieodwracalnych skutkach prawnych**. Przykładowo w postanowieniu SN z 21.06.2022 r., I NSNc 443/21⁴⁴, wskazano, że „Sąd Najwyższy miał na względzie charakter zaskarżonego postanowienia oraz art. 89 § 4 *in fine* u.SN wskazujący, że nawet w przypadku wystąpienia nieodwracalnych skutków prawnych, w szczególności upływu 5 lat od wydania orzeczenia, Sąd Najwyższy wydaje orzeczenie, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN, jeżeli przemawiają za tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji. W sprawie niniejszej nie doszło do wystąpienia «nieodwracalnych skutków prawnych» postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, które ma charakter deklaratoryjny, sam fakt nabycia praw do spadku ma miejsce już w chwili otwarcia spadku, a zatem w chwili śmierci spadkodawcy”⁴⁵.

Warto także wskazać, że zasadniczo analiza orzecznictwa Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych na tle omawianych kategorii spraw nie daje jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o **przyczyny wydania w sprawie dwóch orzeczeń spadkowych po tym samym spadkodawcy**. Od tego można jednak dostrzec pewne wyjątki.

W uzasadnieniu postanowienia z 16.07.2019 r., I NSNc 11/19⁴⁶, SN zauważył, że „uchylenie, które legło u podstaw wydania uchylonego przez najwyższą instancję sądową postanowienia Sądu Rejonowego [...] w najmniejszym nawet stopniu nie może być przypisane wadliwemu działaniu czy postępowaniu tego sądu rejonowego (co zdaje się sugerować – wprawdzie nie wprost – uzasadnienie skargi nadzwyczajnej)”⁴⁷. Jak dalej wskazuje SN: „Rzecz w tym jednak, że nie sposób traktować wszystkich błędnych orzeczeń sądów w sposób jednakowy. O ile bowiem w praktyce wymiaru sprawiedliwości dochodzi do pomyłek, których sądy mogłyby zapewne uniknąć, gdyby działały z większą ostrożnością czy starannością, o tyle zdarzają się również błędne orzeczenia spowodowane wyłącznie istotnym natężeniem złej woli i działaniem w złej wierze przez strony postępowania. Tak właśnie było w niniejszej sprawie i należy to z całą ostrością uwypuklić”. Sąd Najwyższy wskazał zatem, iż godzi się odnotować, „że do wydania drugiego «sekwencyjnie» orzeczenia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po swej matce – M. B., doprowadziła sama L. S. Nie tylko zainicjowała drugie chronologicznie postępowanie spadkowe (por. wniosek L. S. z dnia 23 maja 2003 r. o stwier-

⁴³ Por. uzasadnienia postanowień SN z 24.02.2021 r., I NSNc 132/20, LEX nr 3123152; z 16.06.2021 r., I NSNc 164/20

⁴⁴ LEX nr 3454251.

⁴⁵ Podobnie postanowienie SN z 6.04.2022 r., I NSNc 475/21, LEX nr 3345112.

⁴⁶ OSNKN 2020, nr 3, poz. 20.

⁴⁷ Podobnie postanowienie SN z 19.01.2022 r., I NSNc 156/21.

dzenie nabycia spadku po M. B. wraz z wnioskiem o otwarcie i ogłoszenie testamentu, k. 2 akt postępowania sygn. II Ns (...)), ale – przede wszystkim – składając w toku posiedzenia przed Sądem Rejonowym w S. w dniu 9 września 2003 r. (na którym zostało wydane zaskarżone obecnie przez Rzecznika Praw Obywatelskich orzeczenie) nieprawdziwe oświadczenie, że żadne postępowanie w tej sprawie się nie toczyło (k. 24 akt postępowania) cyt. – «jest to pierwsze postępowanie spadkowe» wprowadziła sąd w błąd”.

Według SN „na uproszczeniu zasada się twierdzenie Rzecznika Praw Obywatelskich, że to Sąd Rejonowy w S. «błędnie rozpoznał sprawę z wniosku L. S. (...) naruszając konstytucyjną zasadę zaufania do państwa (działającego w jego imieniu sądu powszechnego) oraz konstytucyjnej zasady bezpieczeństwa prawnego». **Do powstania stanu niepewności w obrocie prawnym i wydania orzeczenia podważającego zaufanie do państwa doprowadziła wyłącznie wnioskodawczyni L. S., działając w złej wierze wobec organów państwa i wprowadzając Sąd Rejonowy w S. w błąd w kolejnym postępowaniu spadkowym** (podkr. – SN). Sąd ten nie miał w powstaniu stanu «dwoistej prawomocności» żadnego swojego udziału poza zaakceptowaniem – w dobrej wierze – złożonego w postępowaniu sądowym nieprawdziwego oświadczenia obywatela inicjującego postępowanie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po swojej matce, że żadne postępowanie w tej sprawie się wcześniej nie toczyło. Nie miał on przecież powodów do kwestionowania oświadczenia stającego przed nim obywatela, który domagał się udzielenia ochrony prawnej w sprawie dziedziczenia po wstępnym”.

W uzasadnieniu uwypuklono także, że „nie można przecież nie dostrzegać tego, że Konstytucja RP nie jest aktem czysto asymetrycznym, tj. nakładającym jedynie obowiązki na państwo względem obywateli i stanowiącego wyłącznie źródło praw obywateli. Ustawa zasadnicza od początku została pomyślana jako akt symetryczny: udzielający daleko posuniętej ochrony obywatelom ze strony Państwa, ale także nakładający pewne obligacje na obywateli. Również obywatele mają obowiązki wobec państwa, w tym – przede wszystkim – obowiązek troski o dobro wspólne (art. 82 Konstytucji RP)”.

Również w postanowieniu SN z 24.02.2021 r., I NSNc 132/20, zasygnalizowano, że „do powstania stanu niepewności w obrocie prawnym i wydania orzeczenia podważającego zaufanie do państwa przyczyniła się wnioskodawczyni oraz stawający na rozprawie uczestnicy, którzy nie ujawnili wobec Sądu okoliczności, że po spadkodawczyni S. M. już wcześniej toczyło się postępowanie o stwierdzenie nabycia praw do spadku, zakończone prawomocnym postanowieniem. Jak wynika z protokołu (k. 17 akt sądowych sprawy III NS (...)), Sąd Rejonowy zaniechał ustalenia tej okoliczności z urzędu”.

Podobnie wypowiedział się SN w postanowieniu z 4.08.2022 r., I NSNc 454/21⁴⁸. Wskazał bowiem, że: „Nie sposób jednak nie zauważyć, że uchybienie sądu rejonowego, choć nie

⁴⁸ LEX nr 3482118.

powinno do niego dojść, było m.in. efektem nierzetelnego działania samych stron, w ocenie Sądu Najwyższego, świadomego. W pierwszych z zapadłych w sprawie orzeczeń spadkowych nie rozstrzygnięto kwestii dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Wnioskodawczynie składając zapewnienie spadkowe, oraz obecni na rozprawie uczestnicy postępowania, zgodnie potwierdzili, że w skład spadku po zmarłym J. F. nie wchodzi gospodarstwo rolne. Po dwóch latach, wnioskodawczynie ponownie występując z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku, tym razem wskazała, iż do masy spadkowej zalicza się gospodarstwo rolne. Co również istotne, na rozprawie, zarówno wnioskodawczynie, jak i uczestnicy, na pytanie sądu zapewnili, że wcześniej nie toczyło się postępowanie spadkowe po zmarłym J. F., choć mieli, a na pewno musieli mieć świadomość, że postępowanie takie zostało już prawomocnie rozstrzygnięte. **Tak więc, uchybienie sądu niewątpliwie było efektem także postępowania samych stron, które teraz twierdzą, że na skutek wydanego orzeczenia – z ich wniosku, nie są w stanie uregulować swoich spraw spadkowo-majątkowych** [wyróżn. aut.]. Do całej sytuacji nie doszłoby, gdyby zgodnie z prawdą, w przypadku drugiego postępowania spadkowego na pytanie sądu oświadczyli, że między uczestnikami zapadło już prawomocne postanowienie stwierdzające nabycie spadku po zmarłym J. F.”. Warto jednak podkreślić, że w ocenie SN samo wadliwe działanie strony nie zwalnia sądu z obowiązku aktywności i nie niweluje powstałego uchybienia. Jak wskazano: „W ocenie Sądu Najwyższego w okolicznościach przedmiotowej sprawy zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przemawia za uchyleniem zaskarżonego postanowienia Sąd Rejonowy w B. Sąd ten, choć wprowadzony w błąd, nie wywiązał się z ustawowego obowiązku działania z urzędu polegającego na ustaleniu na podstawie dostępnych instrumentów, nie zważając na twierdzenia stron, czy wcześniej w sprawie nie toczyło się już postępowanie spadkowe. Tym samym sąd nie zapewnił ochrony zaufaniu, jakie obywatel ma prawo w nim i w pewności prawa pokładać. Tym samym doszło do naruszenia art. 2 Konstytucji RP”.

Jednocześnie według SN kwestia naruszenia art. 199 § 1 k.p.c. jest oczywista bez względu na to, czy sąd miał świadomość istnienia wcześniejszego prawomocnego orzeczenia spadkowego po tym samym spadkodawcy. Tytułem przykładu w postanowieniu SN z 20.04.2022 r., I NSNc 537/21, zauważono, że: „Oceny tego naruszenia nie zmienia okoliczność, że fakt zawisłości sprawy w początkowym etapie postępowania rozpoznawczego nie był objęty wiedzą tego Sądu. W niniejszej sprawie Sąd ten nie posiadał bowiem wiedzy o istnieniu kolejnego, wszczętego wcześniej postępowania rozpoznawczego w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po S. P., co jednak w niczym nie dezaktualizuje twierdzenia, że obowiązek odrzucenia wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po wspomnianym spadkobiercy istniał od samego początku. Niezależnie od powyższego w dacie wydania zaskarżonego postanowienia, w obrocie prawnym pozostawało już postanowienie dotyczące spadku po osobie tego samego spadkodawcy. W tym stanie rzeczy prowadzenie postępowania rozpoznawczego w sprawie

o sygn. akt III Ns (...) nastąpiło z rażącym naruszeniem normy zawartej w art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i w konsekwencji zaś postanowienie rozstrzygające sprawę co do istoty również dotknięte jest takim rażącym naruszeniem powołanych przepisów”.

Warto wskazać, że SN pokusił się także o **sformułowanie postulatów *de lege ferenda*** mających służyć wyeliminowaniu problemów związanych z możliwością wydania kilku postanowień spadkowych. W postanowieniu z 18.11.2021 r., I NSNc 639/21, zauważył, że: „Sąd Najwyższy podnosi w miejscu tym postulat *de lege ferenda* odnośnie przeniesienia kompetencji w zakresie rozstrzygania spraw spadkowych (w sytuacjach, gdy występuje pełna zgoda uczestników postępowania co do wszelkich kwestii stanu faktycznego i prawnego w tym prawa właściwego dla spadku, jurysdykcji spadkowej itp.) na wyłącznie notariuszy”. Według SN: „Są to czynności notarialne bardzo tanie i nietworzące jakiegokolwiek widocznego obciążenia finansowego dla osób wnioskujących. W przypadku wydania sprzecznego z prawem aktu poświadczenia dziedziczenia jego uchylenie odbywa się na poziomie sądu spadku, wydanie dwóch identycznych aktów poświadczenia dziedziczenia jest przy tym właściwie niemożliwe (z uwagi na konieczność ich wpisu w chwili sporządzania do Rejestru Spadkowego prowadzonego przez Krajową Radę Notarialną, który w przypadku aktów poświadczenia dziedziczenia jest rejestrem kompletnym jest bowiem kontynuatorem Rejestru Aktów Poświadczenia Dziedziczenia i obejmuje akty zarejestrowane po 1 marca 2009 r.), w przypadku dwóch konkurujących prawomocnych postanowień sądowych niezbędne jest natomiast sięgnięcie do nadzwyczajnych środków procesowych. Funkcjonalność systemu sądowego jest tym samym mocno wątpliwa (i to niezależnie od faktu, że nowsze – tj. wydane po 8 września 2016 r. postanowienia sądowe stwierdzające nabycie spadku są również przedmiotem rejestracji w krajowej części Rejestru Spadkowego, co redukuje możliwość mylnego wydawania po tym samym spadkodawcy różnych postanowień sądowych w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku i aktów poświadczenia dziedziczenia). Przerzucenie całości spraw spadkowych na notariuszy, w zakresie których to spraw dzielą oni z sądami kompetencje już od ponad dekady, byłoby więc nie tylko warte rozważenia z uwagi na funkcjonalność systemu ale także z uwagi na odciążenie sądów. Należałoby *de lege ferenda* postulować, by przyjmowanie spraw spadkowych do rozstrzygnięcia sądowego wymagało przedłożenia przez wnioskodawcę notarialnego protokołu niestawiennictwa pozostałych zainteresowanych stron lub protokołu rozbieżności – zdecydowanie pozwoliłoby to odciążyć wymiar sprawiedliwości od spraw o najczęściej niewielkim zakresie skomplikowania przedkładanych do sądu w skali masowej. Przy czym tego typu sytuacje, jak rozstrzygana niniejszą skargą nadzwyczajną, wówczas nie mogłyby powstać”.

5. Ocena aktualnego stanu prawnego obowiązującego w zakresie niedopuszczenia do wydawania dwóch orzeczeń spadkowych po tym samym spadkodawcy oraz likwidowania takiego stanu rzeczy

5.1. Mechanizmy prewencyjne

Za zasadniczy mechanizm prewencyjny służący zapobieganiu możliwości wydawania dwóch postanowień spadkowych należy uznać istnienie Rejestru Spadkowego prowadzonego przez Krajową Radę Notarialną oraz obowiązek badania wpisów w tym rejestrze przez sąd w chwili wszczęcia jakiegokolwiek postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Oczywiście należy pamiętać, że Rejestr Spadkowy w odniesieniu do sądowych postanowień spadkowych funkcjonuje dopiero od 2016 r. i znajdują się w nim jedynie postanowienia, które zostały zarejestrowane po 7.09.2016 r.

Podstawą prawną utworzenia Rejestru Spadkowego jest art. 95i ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie⁴⁹, który obowiązuje od 2.10.2008 r., ale pierwotnie zawierał jedynie rejestr aktów poświadczenia dziedziczenia. Dopiero ustawą z 10.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁵⁰ doszło do jego rozszerzenia na postanowienia spadkowe wydane przez sądy powszechne.

Niestety formalnie w 2016 r. brak było wyraźnego obowiązku badania przez sądy, czy w sprawie, w której wszczęto postępowanie spadkowe, zapadło uprzednie postanowienie spadkowe lub czy zarejestrowano akt poświadczenia dziedziczenia. Instrukcja sądowa z 2003 r.⁵¹ oraz z 2019 r.⁵², która ją zastąpiła, aż do 29.11.2020 r., przewidywały jedynie, że do akt sprawy toczącej się w postępowaniu spadkowym **należy dołączyć akta spraw spadkowych zakończonych, dotyczących spadku po tym samym spadkodawcy**. Z obowiązku tego można było wysnuć wnioski o obowiązkowym sprawdzeniu przez sekretariat, czy w danym sądzie toczyła się już sprawa po danym spadkodawcy⁵³, a więc w praktyce analizy systemów informatycznych i wy-

⁴⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1799 ze zm.

⁵⁰ Dz.U. poz. 1311 ze zm.

⁵¹ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12.12.2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS Nr 5, poz. 22 ze zm.).

⁵² Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.).

⁵³ Jak stwierdza J. Gudowski na tle tej regulacji, „w celu zapobieżenia często zdarzającym się w praktyce wielokrotnym stwierdzeniom nabycia spadku po tej samej osobie należy ustalić, czy nabycie spadku po danym

kazu alfabetycznego. Jak pokazały jednak wyniki badania aktowego, w większości postępowań, w których doszło do wydania drugiego postanowienia spadkowego, w aktach sprawy brak było odnotowania informacji o poczynieniu stosownego sprawdzenia.

Od 30.11.2020 r. doszło jednak do istotnej zmiany w tym przedmiocie w związku z nadaniem nowego brzmienia § 148 instrukcji sądowej. Zgodnie z aktualnym stanem prawnym po zarejestrowaniu sprawy o stwierdzenie nabycia spadku kierownik sekretariatu albo wyznaczony pracownik sekretariatu w oparciu o właściwe urządzenie ewidencyjne lub Rejestr Spadkowy dokonuje ustalenia, czy zarejestrowano uprzednio sprawy z zakresu prawa spadkowego po tym samym spadkodawcy. Wynik dokonanego ustalenia zamieszcza się w notatce urzędowej (ust. 1). Do akt sprawy o stwierdzenie nabycia spadku dołącza się akta spraw, o których mowa w ust. 1 (ust. 2).

Jak wskazano wyżej, analiza aktowa wykazała, że obowiązek ten nie zawsze był w sądach realizowany lub też nie znajdował odzwierciedlenia w aktach sprawy. Co prawda w kilku sądach wdrożono postanowienia tego przepisu we właściwy sposób, przez dodanie do standardowego druku zarządzenia rejestrującego nową sprawę punktu, w którym wskazano na potrzebę zbadania urzędzeń ewidencyjnych w tym zakresie. Wymuszało to na przewodniczącym ewentualne zakreślenie tego punktu w sprawie spadkowej.

Należy pamiętać, że istotnym mechanizmem prewencyjnym jest także sam obowiązek wpisania prawomocnego postanowienia spadkowego do Rejestru Spadkowego. Zgodnie bowiem z art. 679¹ k.p.c.: „Prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, prawomocne postanowienie uchylające lub zmieniające postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku sąd niezwłocznie wpisuje, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 95i § 1 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie [...], do Rejestru Spadkowego”. W większości spraw, jak wynika z analizy aktowej, wpisu takiego dokonywano. Niestety jednak często wpis ten był dokonywany bardzo późno lub brak było w ogóle w aktach sprawy informacji o jego dokonaniu.

5.2. Mechanizmy służące usuwaniu podwójnych orzeczeń spadkowych z obrotu

W aktualnym stanie prawnym instrumentami służącymi usuwaniu z obrotu prawnego kolizji kilku postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy jest skarga o wznowienie postępowania oraz skarga nadzwyczajna. Orzecznictwo i doktryna wykluczyły bowiem stosowanie wobec takiej sytuacji art. 679 k.p.c. jako podstawy do zmiany postanowienia spadkowego.

spadkodawcy już nie nastąpiło” – J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, LEX, komentarz do art. 669 k.p.c., uw. 11.

5.2.1. Skarga o wznowienie postępowania

Warto przypomnieć, że zagadnienie sposobu usuwania z obrotu kilku postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy ma w nauce i orzecznictwie bardzo długą tradycję. Budziło ono szczególne wątpliwości do czasu podjęcia uchwały 7 sędziów SN z 10.07.2012 r., III CZP 81/11⁵⁴, w której przyjęto, po pierwsze, że przepis art. 679 k.p.c.⁵⁵ nie stanowi podstawy uchylenia kolejnego prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy. Po drugie zaś ustalono, że istnienie dwóch lub więcej prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy uzasadnia wznowienie postępowania na podstawie art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 lub art. 524 § 2 k.p.c.

Do czasu podjęcia tej uchwały w wypowiedziach dotyczących dopuszczalności żądania wznowienia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku w kontekście regulacji art. 679 w zw. z art. 524 k.p.c. konkurowały ze sobą od początku dwa kierunki interpretacji tych przepisów. Według pierwszego z nich treść art. 679 k.p.c. ma mieć ten skutek, że w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku wyłączenie wznowienia postępowania jest całkowite. Zgodnie z poglądem przeciwnym istnienie art. 679 k.p.c. nie powoduje, że wznowienie postępowania w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku jest w ogóle niedopuszczalne, lecz oznacza, że jest ono wyłączone tylko w zakresie zastosowania tego przepisu, a poza nim – ze względu na treść art. 524 § 1 k.p.c. – jest dopuszczalne. W tym kontekście lokowało się także zagadnienie przedstawione do rozstrzygnięcia w sprawie III CZP 81/11, gdyż w razie przyjęcia pierwszego zapatrywania należałoby konsekwentnie uznać, że istnienie dwóch prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy nie uzasadnia żądania wznowienia postępowania na podstawie art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., lecz jedynie zastosowanie art. 679 k.p.c. Możliwość wznowienia postępowania w omawianej sytuacji mogłaby natomiast zaistnieć w razie przyjęcia poglądu, że przepis art. 679 k.p.c. nie skutkuje całkowitym wyłączeniem dopuszczalności wznowienia postępowania w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku. Jak wiadomo, SN w uchwale w sprawie III CZP 81/11 opowiedział się za drugim z przedstawionych poglądów.

Stanowisko, że w razie istnienia kilku prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy dla uchylenia jednego z nich właściwy jest nie

⁵⁴ OSNC 2013, nr 1, poz. 1.

⁵⁵ Zgodnie z art. 679 § 1 k.p.c.: „Dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku, z zastosowaniem przepisów niniejszego rozdziału. Jednakże ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość”.

tryb postępowania określony w art. 679 k.p.c., lecz wznowienie postępowania na podstawie art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., w nauce najgruntowniej uzasadnili w późniejszym okresie T. Felski⁵⁶ oraz P. Migaj⁵⁷.

T. Felski podniósł, że żądanie zmiany orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku w myśl art. 679 k.p.c. opiera się w zasadzie tylko na jednej podstawie „wznowiowej”, tj. na wykryciu nieznanymi faktów i dowodów, podczas gdy art. 403 k.p.c. przewiduje inne jeszcze podstawy restytucyjne, a art. 401 k.p.c. przyczyny nieważności, których art. 679 k.p.c. w ogóle nie obejmuje. Rozwiązanie przyjęte w art. 679 k.p.c. można byłoby uznać za wystarczające jedynie w stosunku do osoby, która nie brała udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, gdyż dla niej istotne jest to, aby obalić domniemanie mające płynąć z prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 1025 § 2 k.c.), a nie przebieg tego postępowania w aspekcie określonych gwarancji procesowych. Ograniczenie podstawy zmiany prawomocnego orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku w treści art. 679 k.p.c. do wykrycia nieznanymi faktów i dowodów nie wystarcza natomiast w wypadku, gdy chodzi o uczestnika zakończonego postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Postępowanie to mogło być bowiem dotknięte rażącymi uchybieniami procesowymi, w tym polegającymi na orzekaniu w warunkach naruszenia powagi rzeczy osądzonej wcześniejszego prawomocnego już postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku⁵⁸. Wówczas to podstawa wznowienia, o której mowa w art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., powinna być miarodajna do wzruszenia późniejszego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy. Podobnie rzecz powinna się przedstawiać, gdyby chodziło o uchybienia stanowiące przyczyny nieważności, które powinny uzasadniać wznowienie zgodnie z art. 401 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.⁵⁹ Zdaniem T. Felskiego nie może wykluczać tego ani literalne brzmienie art. 679 § 1 zd. pierwsze k.p.c., ani art. 524 § 1 k.p.c., ponieważ użyte w art. 679 § 1 zd. pierwsze k.p.c. określenie „tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku” odnosi się do przeprowadzenia dowodu, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą, a więc do podstawy żądania zmiany stwierdzenia nabycia spadku, którą są jedynie wykryte później okoliczności faktyczne i środki dowodowe. W rezultacie ograniczenie z art. 679 § 1 k.p.c. obejmuje tylko jedną z możliwych podstaw wznowienia i tylko w tym zakresie instytucję wznowienia wyłącza (art. 524 § 1 k.p.c.)⁶⁰. Autor dodaje, że w art. 679 k.p.c. usiłowano uregulować łącznie dwie różne sytuacje – sytuację osoby, która nie była uczestnikiem prawomocnie zakończonego postępowania, a także sytuację

⁵⁶ T. Felski, *Glosa do uchwały SN z 21 kwietnia 1994 r., III CZP 40/94*, „Palestra” 1995, nr 3–4 s. 257–259.

⁵⁷ P. Migaj, *Wzruszanie prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1993, nr 29, s. 157 i n.

⁵⁸ T. Felski, *Glosa...*, s. 257.

⁵⁹ T. Felski, *Glosa...*, s. 258.

⁶⁰ T. Felski, *Glosa...*, s. 259.

uczestnika takiego postępowania. Konstrukcja dopuszczająca podnoszenie tylko zarzutów merytorycznych jest w pełni odpowiednia jedynie do pierwszej sytuacji, zaś *de lege ferenda* uczestnikowi postępowania o stwierdzenie nabycia spadku należałoby przyznać prawo żądania wznowienia postępowania na zasadach ogólnych (także z przyczyn nieważności), z ewentualnym przedłużeniem terminu do wniesienia takiego żądania⁶¹.

A. Migaj przyjął założenie, że art. 679 k.p.c. dotyczy sytuacji, w której istnieje tylko jedno prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, które okazuje się następnie niezgodne z rzeczywistym stanem materialnoprawnym⁶². Przychylił się do stanowiska, że art. 679 k.p.c. pozwala tylko na zmianę prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, a nie także (alternatywnie) na jego uchylenie⁶³. Uznał, że postępowanie z art. 679 k.p.c. nie nadaje się do uchylenia orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku, wydanego z naruszeniem powagi rzeczy osądzonej innego orzeczenia w tym samym przedmiocie. W takiej bowiem sytuacji nie chodzi, a w każdym razie nie zawsze chodzi, o stwierdzenie, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony. Co więcej, może się zdarzyć, że właśnie późniejsze postanowienie – a nie wcześniejsze – jest zgodne z rzeczywistym stanem prawnym⁶⁴. Rozpatrując możliwość wznowienia (późniejszego) postępowania o stwierdzenie nabycia spadku z powodu naruszenia powagi rzeczy osądzonej wcześniejszego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy, A. Migaj odrębnie ocenił sytuację, w której z żądaniem wznowienia wystąpiłby uczestnik późniejszego postępowania (art. 524 § 1 k.p.c.), oraz sytuację, w której z żądaniem takim wystąpiłby zainteresowany, który nie był uczestnikiem (późniejszego) postępowania o stwierdzenie nabycia spadku (art. 524 § 2 k.p.c.). Uznał, że w pierwszej sytuacji z żądaniem wznowienia na podstawie art. 403 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. mógłby wystąpić tylko uczestnik późniejszego postępowania, który nie brał udziału w postępowaniu wcześniejszym, lecz po uprawomocnieniu się późniejszego postanowienia dowiedział się o istnieniu wcześniejszego prawomocnego postanowienia. Konieczne byłoby jednak wówczas zachowanie terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania (art. 407 i 408 k.p.c.)⁶⁵. W drugiej sytuacji w grę wchodziłoby żądanie wznowienia postępowania przez osobę, która nie uczestniczyła w późniejszym postępowaniu, ale jego podstawą byłoby pozbawienie możliwości działania (art. 401 pkt 2 w zw. z art. 524 § 2 k.p.c.) w późniejszym postępowaniu⁶⁶. Mając na względzie zarówno pewne ograniczenia w zakresie legitymacji, jak i konieczność dochowania terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania,

⁶¹ T. Felski, *Glosa...*, s. 259.

⁶² P. Migaj, *Wzruszanie...*, s. 160.

⁶³ P. Migaj, *Wzruszanie...*, s. 161–162.

⁶⁴ P. Migaj, *Wzruszanie...*, s. 162.

⁶⁵ P. Migaj, *Wzruszanie...*, s. 163.

⁶⁶ P. Migaj, *Wzruszanie...*, s. 166.

A. Migaj uznał, że nie w każdym wypadku w grę wchodzi wzruszenie prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy w drodze wznowienia postępowania. W efekcie przyjął, że aktualne mogło się stać wniesienie ówczesnej rewizji nadzwyczajnej, aby doprowadzić do rozwiązania takiej sytuacji. Przyjmował jednak, że nie był to stan w pełni zadowalający i postulował wprowadzenie regulacji pozwalającej na to, aby w wypadku wydania kilku postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy sąd z urzędu wzywał wszystkich uczestników poprzednich postępowań i po przeprowadzeniu rozprawy z ich udziałem uchylał wadliwe postanowienia albo uchylał wszystkie postanowienia i stwierdzał nabycie spadku zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym⁶⁷.

W orzecznictwie pogląd, że to wznowienie postępowania jest właściwym środkiem, który pozwala na rozwiązanie problemu istnienia kilku prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy, wyrażony został pierwszy raz w postanowieniu SN z 7.11.2002 r., V CKN 1258/00⁶⁸, które zapadło pod rządami art. 403 § 3 i art. 412 § 3 k.p.c., obowiązujących od 1.07.1996 r. i przewidujących „rozpoznanie” wszystkich prawomocnych wyroków dotyczących tego samego stosunku prawnego. Sąd Najwyższy stwierdził wówczas, że po likwidacji instytucji rewizji nadzwyczajnej oraz wobec niemożności uchylecia na podstawie art. 679 k.p.c. prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku z powodu istnienia wcześniejszego prawomocnego postanowienia stwierdzającego nabycie spadku po tym samym spadkodawcy możliwe jest w takiej sytuacji wyłącznie skorzystanie ze skargi o wznowienie postępowania. Pogląd ten został następnie powtórzony w postanowieniu z 26.11.2009 r., III CSK 30/09⁶⁹, a potem podtrzymany – po uchyleniu art. 403 § 3 i art. 412 § 3 k.p.c. oraz nadaniu w art. 403 § 2 k.p.c. podstawie wznowienia postępowania nawiązującej do późniejszego wykrycia prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego co zaskarżony wyrok jej obecnego kształtu – w orzeczeniach SN z 4.12.2009 r., III CSK 100/09⁷⁰ i z 17.02.2011 r., III CZ 6/11⁷¹.

W literaturze współcześnie również dominuje pogląd, że tryb przewidziany w art. 679 k.p.c. nie jest właściwy do uchylenia jednego z wielu prawomocnych postanowień stwierdzających nabycie spadku po tym samym spadkodawcy i że możliwe jest w tej sytuacji tylko wznowienie postępowania z zachowaniem przesłanek określonych w art. 403 § 2 w zw. z art. 13

⁶⁷ P. Migaj, *Wzruszanie...*, s. 167–169.

⁶⁸ „Wokanda” 2003, nr 9, poz. 8.

⁶⁹ LEX nr 585083.

⁷⁰ LEX nr 852563. W postanowieniu tym SN uznał, że w wypadku wydania kilku prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy, które nie mogą już być uchylone w ramach żądania wznowienia postępowania na podstawie art. 679 k.p.c., dopuszczalna jest zmiana każdego z tych postanowień, aby w ten sposób usunąć istnienie orzeczeń regulujących spadkobranie w rozbieżny sposób.

⁷¹ LEX nr 1102868.

§ 2 i art. 524 k.p.c. Pogląd taki prezentują m.in. J. Gudowski⁷², A. Zieliński⁷³, T. Demendecki⁷⁴, B. Kordasiewicz⁷⁵ i P. Pruś⁷⁶. Podnosi się jednak, że w obecnym stanie prawnym w świetle art. 403 § 2 k.p.c. oraz po uchyleniu art. 403 § 3 i art. 412 § 3 k.p.c. przedmiotem wznowienia jest wyłącznie postanowienie, które uprawomocniło się później, a nie – jak to było pod rządami uchylonego art. 403 § 3 k.p.c. – wszystkie prawomocne postanowienia stwierdzające nabycie spadku po tym samym spadkodawcy⁷⁷.

W uchwale SN (7) z 10.07.2012 r., III CZP 81/11, podkreślono, że: „Wznowienie postępowania cywilnego jest szczególnym instrumentem eliminowania z obrotu prawnego wadliwych prawomocnych orzeczeń sądowych, w procesie – z reguły wyroków bądź nakazów zapłaty, w postępowaniu nieprocesowym – postanowień co do istoty sprawy, a wyjątkowo także postanowień kończących sprawę cywilną w sposób formalny. Jest to instrument wyjątkowy, ponieważ prowadzi do podważenia reguły stabilności prawomocnych orzeczeń w sprawach cywilnych, zwłaszcza w odniesieniu do orzeczeń dotyczących istoty sprawy. Z drugiej strony nie ulega wątpliwości, że istnienie dwóch lub więcej prawomocnych postanowień stwierdzających nabycie spadku po tym samym spadkodawcy jest zjawiskiem patologicznym oraz wadliwością prawną, która ze względu na konieczność ochrony porządku prawnego uzasadnia naruszenie zasady stabilności rozstrzygnięcia”.

Sąd Najwyższy wskazał również, że: „Przeciwstawiając się możliwości zastosowania art. 403 § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w sytuacji, w której istnieje kilka prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy, używa się m.in. argumentu, że określony w art. 407 § 1 k.p.c. termin do wniesienia skargi o wznowienie (trzy miesiące) jest znacznie krótszy niż określony w art. 679 § 1 zdanie drugie k.p.c. termin do żądania zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przez uczestnika postępowania (jeden rok). Podnosi się też, że art. 416 § 1 k.p.c. statuuje zasadę *restitutio restitutionis non datur*, wobec czego w razie wykrycia kolejnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, które nie było znane sądowi rozpoznającemu skargę o wznowienie, nie jest już możliwe kolejne wznowienie postępowania, tymczasem zmiana postanowienia na podstawie art. 679 k.p.c. może następować wielokrotnie. W rezultacie stosowanie art. 403 § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. może często doprowadzić do tego, że nie będzie już możliwości usunięcia kolizji prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym

⁷² J. Gudowski [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 679 k.p.c., uw. 17.

⁷³ A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2011, komentarz art. 679 k.p.c., nb 4, s. 1104.

⁷⁴ T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010, komentarz do art. 679 k.p.c., s. 848.

⁷⁵ B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. nac. Z. Radwański, t. 10, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009, nb 41, s. 477–478.

⁷⁶ P. Pruś [w:] *Kodeks...*, art. 679, uw. 5, s. 289.

⁷⁷ J. Gudowski [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 679 k.p.c., uw. 17.

spadkodawcy”. Argument ten jest jednak według SN chybiony. **„Kwestia, czy ustawodawca przewiduje dłuższy, czy krótszy termin do skorzystania z danego środka prawnego, nie może mieć jakiegokolwiek znaczenia przy ocenie, który z tych środków znajduje zastosowanie w sytuacji objętej zakresem zastosowania jednego z tych środków, skoro analizowana sytuacja nie jest w ogóle objęta zakresem zastosowania drugiego środka i tym samym odnośnie do niego jest bezprzedmiotowa [wyróżn. aut.]**. Poza tym kwestia terminu do zaskarżenia w najmniejszym stopniu nie łączy się z istotą rozpatrywanego zagadnienia i ma charakter odrębny. Jeżeli tak, to należy w odniesieniu do nadmienionej sytuacji wyłączyć zastosowanie art. 679 k.p.c., mimo że przy pozytywnym stanowisku w tym względzie wchodziłby w rachubę dłuższy termin do ewentualnego wzruszenia prawomocnego postanowienia”.

Jak podkreślono w tej uchwale: „Przeciwko stosowaniu art. 403 § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w razie zaistnienia kilku prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy wysuwa się niekiedy argument, że prowadzić to może – na skutek upływu terminu do żądania wznowienia – do tego, iż w obrocie prawnym będą funkcjonowały odmienne postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Argument ten nie przekonuje, gdyż sytuacja taka może wystąpić także w razie stosowania art. 679 k.p.c., skoro dla uczestnika postępowania przewidziano w nim roczny termin na wystąpienie z wnioskiem o zmianę prawomocnego postanowienia. Jest to problematyka dotycząca wynikającej z art. 403 § 2 k.p.c. konstrukcji wznowienia postępowania w razie kolizji prawomocnych wyroków i wykracza ona poza znaczenie tej podstawy w odniesieniu do kolizji prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy. Kwestia ta ma zatem walor ogólniejszy i sprowadza się do poglądu, że skoro sytuacja, w której co do tego samego przedmiotu sporu i między tymi samymi podmiotami istnieć powinno tylko jedno merytoryczne rozstrzygnięcie, to w danym systemie prawnym nie należy przewidywać jakiegokolwiek ograniczenia czasowego do skorzystania ze skargi o wznowienie postępowania na podstawie takiej, jak określona w art. 403 § 2 k.p.c. dla kolizji kilku prawomocnych wyroków dotyczących tego samego stosunku prawnego. W przeciwnym razie po upływie ustawowych terminów nie ma już możliwości usunięcia takiej kolizji, co jest stanem niepożądanym i prowadzącym do komplikacji”.

Z treści uchwały III CZP 81/11 wynika, że w przypadku gdy istnieje kilka prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy, należy odróżnić od siebie dwie sytuacje. W pierwszej z żądaniem wznowienia postępowania, w którym wydane zostało późniejsze postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, występuje uczestnik tego postępowania, a w drugiej – zainteresowany, który nie był jednak uczestnikiem tego postępowania. Gdy wznowienia później zakończonego prawomocnie postępowania żąda jego uczestnik, podstawą skargi powinien być art. 403 § 2 w zw.

z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd, uwzględniając skargę o wznowienie, uchyła wydane w tym postępowaniu późniejsze postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku i odrzuca wniosek. Jeżeli wznowienia później zakończonego prawomocnie postępowania żąda zainteresowany, który nie był jego uczestnikiem, wtedy musi wykazać, że późniejsze prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku narusza jego prawa. Do wznowienia stosuje się wtedy przepisy o wznowieniu postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości działania (art. 524 § 2 k.p.c.). We wznowionym postępowaniu sąd będzie jednak musiał uwzględnić powagę rzeczy osądzonej wcześniejszego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, wobec czego także w tym wypadku nastąpi uchylenie późniejszego prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, a wniosek o wszczęcie późniejszego postępowania zostanie odrzucony.

Na marginesie należy wskazać, że podstawa wznowienia postępowania nawiązująca do istnienia dwóch prawomocnych wyroków (postanowień co do istoty sprawy – art. 13 § 2 k.p.c.) była przedmiotem **zmian legislacyjnych**. W okresie przed 1.07.1996 r. art. 403 § 2 k.p.c. stanowił, że późniejsze wykrycie prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego stanowiło podstawę do wznowienia postępowania, przy czym takie wznowienie odnosiło się tylko do tego postępowania, w którym zapadł późniejszy wyrok, a więc wyrok wydany z naruszeniem prawomocności materialnej wcześniejszego wyroku. W okresie od 1.07.1996 r. do 30.06.2009 r. kwestię tę regulowały art. 403 § 3 i art. 412 § 3 k.p.c. Wynikało z tych przepisów, że można było żądać wznowienia postępowania w razie późniejszego prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego, ale w takim wypadku przedmiotem rozpoznania przez sąd był nie tylko zaskarżony wyrok, lecz były także z urzędu wszystkie inne prawomocne wyroki dotyczące tego samego stosunku prawnego. Sąd rozpoznający skargę o wznowienie postępowania uchylał bądź jeden z wyroków dotyczących tego samego stosunku prawnego, utrzymując w mocy inny prawomocny wyrok, bądź uchylał wszystkie prawomocne wyroki dotyczące tego samego stosunku prawnego i orzekał co do istoty sprawy albo sprawę przekazywał właściwemu sądowi pierwszej instancji do rozpoznania oraz do rozstrzygnięcia. Od 1.07.2009 r. stan prawny ponownie uległ zmianie – zostało przywrócone rozwiązanie, które obowiązywało przed 1.07.1996 r. W uzasadnieniu do projektu ustawy nowelizującej⁷⁸ wskazano, że: „Zmiana § 2 w art. 403 K.p.c. zmierza do objęcia tą normą także podstawy wznowienia postępowania określonej dotychczas w § 3 tego przepisu przy jednoczesnej modyfikacji tej podstawy w kierunku jej kształtu sprzed 1996 r. Potrzeba tej zmiany wynika z faktu, że obecne brzmienie art. 403 § 3 K.p.c. jest uważane w literaturze za problematyczne i niejednoznaczne. Zmiana § 2 w art. 403 K.p.c. pociąga za sobą automatycznie uchylenie § 3 tego przepisu”.

⁷⁸ Sejm VI kadencji, druk sejmowy nr 949.

Oceniając instytucje wznowienia postępowania jako instrumentu służącego wyeliminowaniu z obrotu późniejszych orzeczeń spadkowych zapadłych z naruszeniem poprzedniego postanowienia spadkowego, należy co do zasady ten instrument ocenić jako skuteczny i optymalny. Umożliwia on szybkie usunięcie z obrotu postanowień, które zostają wydane w warunkach *res iudicata* wyznaczonych poprzednim postanowieniem spadkowym.

Ograniczeniem tego środka jest jednak **termin na wniesienie tej skargi**, który wynosi trzy miesiące od dnia, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, a gdy podstawą jest pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji – od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy (art. 407 § 1 k.p.c.). Zasadniczo nie można przy tym żądać wznowienia po upływie lat 10 od dnia uprawomocnienia się wyroku, z wyjątkiem przypadku, gdy strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana (art. 408 k.p.c.). Graniczny termin, w którym możliwe jest wznowienie postępowania, wynosi obecnie 10 lat. Termin ten został już wydłużony od 15.02.2017 r. na mocy ustawy z 16.12.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁷⁹.

Niewątpliwie analiza aktowa potwierdziła, że dotrzymanie krótszego trzymiesięcznego terminu jest dla stron postępowania bardzo trudne, gdyż nie orientują się one, że rozpoczyna on bieg już w chwili, gdy strona dowiedziała się o istnieniu kilku orzeczeń w tej samej sprawie. Powoduje to zwracanie się do prokuratora lub Rzecznika Praw Obywatelskich o wniesienie tego środka prawnego. Zdarza się jednak, że także te podmioty nie są w stanie złożyć omawianego środka w terminie ze względu na bezwzględny termin 10 lat.

W związku z powyższym wydaje się, że zasadne jest podjęcie inicjatywy w kierunku stworzenia subsydiarnego instrumentu, który mógłby w wyjątkowych wypadkach, także po upływie terminów właściwych do wniesienia skargi kasacyjnej, umożliwiać uchYLENIE postanowienia spadkowego dotkniętego wadą nieważności postępowania ze względu na *res iudicata*.

5.2.2. Skarga nadzwyczajna

Ustawodawca w art. 89 i n. u.SN wprowadził oraz uregulował nowy, nadzwyczajny środek zaskarżenia, mający zapewnić zgodność z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

W art. 89 § 2 u.SN wymienione zostały podmioty uprawnione do wniesienia skargi nadzwyczajnej. W myśl tego przepisu są to: Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej

⁷⁹ Dz.U. z 2017 r. poz. 187.

Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Ustawodawca w art. 89 § 1 u.SN skatalogował przesłanki wniesienia skargi nadzwyczajnej, którymi są: prawomocność orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego; konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej; spełnienie jednego z warunków, zgodnie z którym orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP lub w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, oraz ostatecznie brak możliwości uchylenia lub zmiany orzeczenia w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Ustawodawca ograniczył także możliwość wniesienia skargi czasowo. Zgodnie z art. 89 § 3 u.SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie pięciu lat od uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od ich rozpoznania. Przy czym zgodnie z art. 89 § 4 u.SN, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło pięć lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, SN ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN. Jednocześnie jednak na mocy przepisu przejściowego, tj. art. 115 § 1 u.SN, w okresie trzech lat od wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym (co miało miejsce 3.04.2018 r.) skarga nadzwyczajna mogła być wniesiona także od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po 17.10.1997 r. Stosownie zaś do art. 115 § 1a u.SN skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed jej wejściem w życie, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. **Pierwotny termin ten został przedłużony do pięciu lat od wejścia w życie ustawy, a więc skarga ta mogła być wniesiona do 3.04.2024 r. wobec orzeczeń, które uprawomocniły się po 17.10.1997 r.**⁸⁰

Jak podkreślono w orzecznictwie: „Wprowadzenie do polskiego systemu prawnego instytucji kontroli nadzwyczajnej miało na celu zaradzenie istniejącemu wcześniej deficytowi

⁸⁰ Art. 115 § 2 u.SN został zmieniony przez art. 2 pkt 5 lit. b ustawy z 10.05.2018 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1045), zmieniającej nin. ustawę z dniem 16.06.2018 r.

środków zaskarżenia pozwalających eliminować z obrotu prawnego ostateczne rozstrzygnięcia sądowe, które nie mogą być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, choć naruszają, na różne sposoby, konstytucyjne zasady, prawa lub wolności, w sposób rażąco naruszają przepisy prawa lub zostały wydane na podstawie ustaleń w oczywisty sposób sprzecznych z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego”⁸¹.

Zwraca się także uwagę, że: „Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyrok Sądu Najwyższego: z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; z 13 stycznia 2021 r., I NSNk 3/19). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dadzą się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi”⁸².

Jak wynika z analizy orzecznictwa SN skarga nadzwyczajna okazała się niezwykle użytecznym instrumentem do eliminowania z obrotu prawnego podwójnych postanowień spadkowych. Jednocześnie, w samym orzecznictwie SN dostrzeżono, że środek ten jest nieadekwatny do skali zjawiska, jakim są podwójne postanowienia spadkowe. Trafna wydaje się konstatacja, że ze względu na wagę i znaczenie postanowień spadkowych dla obrotu powinien istnieć szczególny instrument, poza skargą o wznowienie, który umożliwiłby eliminowanie z obrotu późniejszego postanowienia spadkowego wydanego z naruszeniem powagi rzeczy osądzonej. Angażowanie SN do tego nie wydaje się konieczne i rozstrzygnięcie to może być pozostawione także sądowi spadku. Kluczowe wydaje się jednak, aby wszelkie założenia legislacyjne uwzględniały, iż z dniem 3.04.2024 r. skończyła się możliwość wnoszenia skarg nadzwyczajnych od orzeczeń, które uprawomocniły się po 17.10.1997 r.

⁸¹ Postanowienie SN z 2.12.2020 r., I NSNc 102/20, LEX nr 3087051.

⁸² Postanowienie SN z 31.03.2022 r., I NSNc 623/21.

6. Konkluzje i wnioski *de lege ferenda*

1. Podsumowując wyniki analizy ilościowej, można dojść do wniosku, że biorąc pod uwagę liczbę ogólną spraw o stwierdzenie nabycia spadku, liczba skarg wniesionych przez prokuratora i Rzecznika Praw Obywatelskich nie jest duża. Traktując je jednak w liczbach bezwzględnych, jest to istotna część działalności prokuratury i Rzecznika Praw Obywatelskich na polu wnoszonych środków zaskarżenia. Podobnie można to ocenić na tle instytucji skargi nadzwyczajnej do Sądu Najwyższego.
2. Analiza aktowa wykazała, że w wielu przypadkach nie jest możliwe jednoznaczne ustalenie przyczyn, dla których dochodzi do wydania dwóch lub więcej postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy. Tam gdzie to było jednak możliwe, nie można doszukać się z reguły działania celowego ze strony uczestników postępowania, a raczej wynika to z braku wiedzy prawnej lub faktycznej.
3. Przyczyny wydania podwójnych postanowień spadkowych można pogrupować na te leżące po stronie zainteresowanych (uczestników) oraz po stronie sądu. Choć podział ten nie jest rozłączny, to niewątpliwie możliwe jest zidentyfikowanie konkretnych przypadków, w których przyczyną wydania drugiego postanowienia spadkowego było działanie lub zaniechanie uczestników, ewentualnie brak odpowiedniej aktywności sądu. Do przypadków, w których przyczyna leży po stronie zainteresowanych, należy wskazać: brak wiedzy na temat zakresu i znaczenia postanowienia spadkowego, upływ czasu między postępowaniami, różny krąg uczestników postępowań spadkowych, brak związku wnioskodawcy z osobą spadkodawcy, a także podanie fałszywych zapewnień spadkowych. W tym ostatnim jednak wypadku nie udało się ustalić, czy wadliwość ta wynikała z celowego postępowania uczestników, czy też jedynie ze zwykłego zaniechania. Istotną przyczyną było także niestawiennictwo w wielu wypadkach na rozprawę spadkową przez niektórych lub wszystkich zainteresowanych.
4. Jeśli chodzi o przyczyny leżące po stronie sądu, to były one dość istotne. W szczególności chodzi o brak kontroli lub dowodu na taką kontrolę w aktach sprawy co do tego, czy

toczyło się postępowanie spadkowe po danym spadkodawcy. Dotyczy to niestety także spraw wszczętych po 2020 r., kiedy wyraźny obowiązek został wprowadzony do instrukcji sądowej. Wynikało to również z niedostatecznej aktywności sądu przy odbieraniu zapewnień spadkowych i reagowania na oświadczenia składane przez uczestników postępowania. Za wadliwe należało też uznać zbyt późne wpisywanie prawomocnych postanowień spadkowych do Rejestru Spadkowego lub w ogóle brak dowodu takiego wpisania w aktach sprawy. Jak wskazano w opracowaniu, nie wszystkie przypadki podwójnych postanowień spadkowych mogłyby być wyeliminowane przez aktywną postawę sądu, ale z pewnością pewnej części sprzecznych postanowień spadkowych dałoby się uniknąć.

5. Analiza obecnych regulacji prewencyjnych i służących eliminowaniu z obiegu podwójnych postanowień spadkowych prowadzi do wniosku, że są to rozwiązania co do zasady prawidłowe. W szczególności dotyczy to obowiązku zawartego w § 148 instrukcji sądowej i instytucji skargi o wznowienie postępowania. Niestety jednak instrumenty te nie zawsze są prawidłowo wykorzystywane, na co wskazuje brak dostatecznego realizowania przez sądy obowiązku ustalenia, czy w Rejestrze Spadkowym zostało zarejestrowane wcześniejsze postanowienie spadkowe. Ponadto instrumenty te nie mogą być skuteczne w niektórych wypadkach, a więc wtedy, gdy pierwsze postanowienie spadkowe nie zostało zarejestrowane w Rejestrze Spadkowym (najczęściej zapadło przed 2016 r.), lub jeśli od uprawomocnienia się drugiego z postępowań upłynęło więcej niż 10 lat, co powoduje najczęściej wygaśnięcie prawa do tej skargi. Rolę swoją spełnia aktualnie także skarga nadzwyczajna do SN, choć należy wyrazić wątpliwość, czy zagadnienie podwójnych postanowień spadkowych powinno być załatwiane tak szczególnym środkiem prawnym rozpoznawanym przez najwyższą instancję sądową. Ponadto możliwość wniesienia skargi nadzwyczajnej wobec postanowień, które uprawomocniły się po 17.10.1997 r. upłynęła w 2024 r.
6. Jak wynika z badań ilościowych, wiele przypadków wydania podwójnych postanowień spadkowych dotyczy sytuacji, w której pierwsze z postanowień zapadło na długo przed wprowadzeniem instytucji Rejestru Spadkowego w odniesieniu do postanowień sądowych, podczas gdy drugie z postanowień zapadło już po 2016 r. Oznacza to potrzebę stworzenia mechanizmów prewencyjnych, które umożliwiłyby uniknięcie na przyszłość takich sytuacji. Mogłoby temu służyć wpisywanie do Rejestru Spadkowego także prawomocnych postanowień wydanych przed 2016 r. Ponadto konieczne jest rozważenie elektronizacji skrowidzów dotyczących spraw spadkowych w sądach.
7. Ze względu na potrzebę zachowania bezpieczeństwa prawnego i uniknięcia pozostawania w obrocie dwóch postanowień spadkowych uzasadnione wydaje się stworzenie mechanizmu umożliwiającego w wypadkach, o których wyżej była mowa, wyeliminowanie

wanie z obrotu kolejnego postanowienia spadkowego wydanego w odniesieniu do tego samego spadku. Instrument taki powinien być jednak subsydiarny do obecnej skargi o wznowienie postępowania, a nie ją eliminować.

8. Nie jest, jak się wydaje, uzasadniona zmiana długości terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania na podstawie kolejnego postanowienia spadkowego, gdyż przepisy art. 407–408 k.p.c. mają charakter ogólny na potrzeby wszystkich postępowań cywilnych. Natura postanowień spadkowych w tym zakresie nie uzasadnia ingerencji w tak ogólną regulację kodeksową.
9. Godne rozważenia jest stworzenie instrumentu, który w wyjątkowych wypadkach umożliwiłby uchylenie późniejszego postanowienia spadkowego zapadłego przy naruszeniu powagi rzeczy osądzonej wcześniejszego postanowienia, jeśli orzeczenia takiego nie da się wyeliminować w drodze innych środków prawnych. Jak wskazano, instrument taki musiałby być jednak pomyślany jako środek subsydiarny, tj. powinien być dopuszczalny jedynie w razie braku podstaw do uchylenia danego postanowienia na innej podstawie prawnej, w szczególności na podstawie skargi o wznowienie postępowania z art. 403 § 2 k.p.c. Potrzeba wprowadzenia takiej regulacji wynika z faktu, że od dnia 3.04.2024 r. brak możliwości wnoszenia skargi nadzwyczajnej od postanowień, które uprawomocniły się po 17.10.1997 r. Odpadnie zatem jedyny instrument prawny, który aktualnie umożliwia wyeliminowanie z obrotu postanowienia spadkowego wydanego przy naruszeniu przepisów o powadze rzeczy osądzonej.
10. Rozważając kwestie potrzeby wprowadzenia nowego instrumentu służącego uchyłaniu postanowień wydawanych z naruszeniem powagi rzeczy osądzonej uprzedniego postanowienia spadkowego, można wskazać, że w systemie prawnym istnieją mechanizmy służące eliminowaniu oczywiście wadliwych orzeczeń nawet bez ograniczeń czasowych. Przykładem może być art. 96 u.SN, zgodnie z którym: „Sąd Najwyższy na wniosek Prokuratora Generalnego unieważnia prawomocne orzeczenie wydane w sprawie, która w chwili orzekania ze względu na osobę nie podlegała orzecznictwu sądów polskich lub w której w chwili orzekania droga sądowa była niedopuszczalna, jeżeli orzeczenie to nie może być wzruszone w trybie przewidzianym w ustawach o postępowaniach sądowych”.
11. Odnosząc się do postępowania spadkowego, warto zwrócić uwagę na obecnie obowiązujący mechanizm usuwania kolizji między postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku a zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia lub pomiędzy dwoma zarejestrowanymi aktami poświadczenia dziedziczenia. Na podstawie art. 669¹ § 1 k.p.c. sąd spadku uchyła zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, jeżeli w odniesieniu do tego samego spadku zostało wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. Według zaś § 2 tego przepisu w przypadku zarejestrowania dwóch lub więcej aktów

poświadczenia dziedziczenia w odniesieniu do tego samego spadku, sąd spadku na wniosek zainteresowanego uchyla wszystkie akty poświadczenia dziedziczenia i wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. Wydaje się, że w szczególności możliwą do rozważenia ścieżką legislacyjną byłoby umocowanie sądu spadku do uchylenia późniejszego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku w sytuacji, w której doszło do wykrycia wcześniejszego prawomocnego postanowienia, a brak możliwości uchylenia tego orzeczenia na innej podstawie prawnej.

12. Proponowana wyżej regulacja wymagałaby rozważenia także kwestii legitymacji do złożenia stosowanego wniosku. Jak wynikało z akt badanych spraw, często to same sądy informowały prokuratora lub Rzecznika Praw Obywatelskich o potrzebie zainicjowania postępowania wznowieniowego. Do rozważenia byłoby zatem przyznanie sądowi spadku uprawnienia do uchylenia postanowienia także z urzędu, a nie tylko na wniosek zainteresowanego.
13. Kwestią do rozważenia byłoby, czy uzależnić uchylenie kolejnego postanowienia od przesłanki szczególnie uzasadnionego przypadku. Warto bowiem pamiętać, że obecnie skarga nadzwyczajna umożliwia wyeliminowanie z obrotu jedynie takich prawomocnych orzeczeń, które naruszają podstawowe zasady porządku prawnego. Zdaniem SN taką sytuacją jest właśnie istnienie w obrocie dwóch – niekoniecznie różnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy. Wydaje się, że zawsze zatem stan, w którym postanowienia takie funkcjonują w obrocie, może być uznany za uzasadniony wypadek uchylenia późniejszego postanowienia.

Załącznik

Wykaz spraw, w których prokurator lub Rzecznik Praw Obywatelskich wnieśli skargi o wznowienie postępowania ze względu na występowanie w obrocie kilku postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy objętych badaniem aktowym

SKARGI PROKURATORA

– okręg białostocki:

I. Sąd Rejonowy w Białymstoku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
1.	II Ns 1120/18	II Ns 1309/08 (6.06.2008 r.)	II Ns 3738/15 (6.10.2015 r.)
2.	XI Ns 455/21	I Ns 1199/19 (28.02.2020 r.)	I Ns 342/20 (18.02.2021 r.)
3.	II Ns 3054/17	II Ns 1595/06 (30.08.2006 r.) II Ns 2101/06 (11.10.2006 r.) dotyczy różnych osób	XI Ns 593/19 (21.10.2020 r.)
4.	I Ns 683/21	II Ns 362/80 (20.03.1980 r.)	II Ns 2050/87 (19.10.1987 r.)
5.	II Ns 1116/20	II Ns 388/18 (5.02.2019 r.)	II Ns 455/19 (23.09.2020 r.)

II. Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
6.	I Ns 312/19	I Ns 1127/02 (10.09.2003 r.)	I Ns 644/13 (10.06.2013 r.)
7.	I Ns 320/20	I Ns 777/97 (2.09.1997 r.)	I Ns 941/07 (13.11.1997 r.)
8.	I Ns 65/21	Rep. A. Nr 999/2017 akt poświadczenia dziedziczenia (17.03.2017 r.)	I Ns 610/20 (2.12.2020 r.)

- okręg olsztyński:

I. Sąd Rejonowy w Bartoszycach

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
9.	I Ns 98/21	I Ns 69/71 (10.05.1971 r.)	I Ns 5932/12 (1.08.2013 r.)

II. Sąd Rejonowy w Giżycku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
10.	I Ns 231/21	I Ns 408/18 (27.11.2018 r.)	I Ns 440/20 (4.02.2020 r.)

III. Sąd Rejonowy w Olsztynie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
11.	I Ns 491/21	I Ns 828/14 (20.03.2015 r.)	I Ns 180/20 (29.10.2020 r.)
12.	X Ns 32/20	X Ns 603/18 (14.03.2019 r.)	-
13.	I Ns 564/20	X Ns 403/19 (11.10.2019 r.)	I Ns 118/20 (8.09.2020 r.)

- okręg ostrołęcki:

I. Sąd Rejonowy w Pułtusku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
14.	I Ns 439/20	I Ns 169/07 (14.05.2007 r.)	I Ns 69/20 (22.06.2020 r.)

- okręg suwalski:

I. Sąd Rejonowy w Olecku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
15.	I Ns 30/19	I Ns 2732/14 (9.06.2015 r.)	I Ns 384/18 (5.11.2018 r.)
16.	I Ns 218/21	I Ns 183/04 (12.05.2004 r.)	I Ns 470/19 (26.11.2020 r.)

– okręg gdański:

I. Sąd Rejonowy w Gdyni

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
17.	VII Ns 441/19	VII Ns 1849/14 (6.02.2015 r.)	VII Ns 2136/16 (18.10.2016 r.)
18.	VII Ns 891/20	VII Ns 1611/18 (31.10.2019 r.)	VII Ns 97/20 (7.07.2020 r.)

II. Sąd Rejonowy w Wejherowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
19.	I Ns 459/19	VII Ns 1505/97 SR Gdynia (7.10.1997 r.)	I Ns 264/14 SR Wejherowo (15.06.2015 r.)

III. Sąd Rejonowy Gdańsk-Południe w Gdańsku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
20.	XII Ns 1383/20	XII Ns 747/12 (22.08.2012 r.)	XII Ns 2401/14 (9.03.2015 r.)

IV. Sąd Rejonowy w Starogardzie Gdańskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
21.	I Ns 460/21	I Ns 49/04 (13.04.2004 r.)	I Ns 213/05 (2.06.2005 r.)
22.	I Ns 9/20	I Ns 422/84 (27.12.1984 r.)	I Ns 643/90 (20.11.1990 r.)

V. Sąd Rejonowy w Kwidzynie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
23.	I Ns 616/19	I Ns 314/90 (28.12.1990 r.)	I Ns 672/18 (13.07.2020 r.)

VI. Sąd Rejonowy w Kościerzynie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
24.	Ns 83/20	I Ns 84/87 (7.05.1987 r.)	I Ns 250/90 (20.12.1990 r.)

– okręg elbląski:

I. Sąd Rejonowy w Elblągu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
25.	IX Ns 143/19	IX Ns 191/17 (7.08.2017 r.)	IX Ns 521/17 (14.05.2018 r.)
26.	IX Ns 230/21	IX Ns 413/19 (13.12.2019 r.)	IX Ns 391/19 (22.03.2021 r.)

II. Sąd Rejonowy w Iławie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
27.	I Ns 238/18	I Ns 391/17 (7.08.2017 r.)	I Ns 392/17 (13.02.2018 r.)

III. Sąd Rejonowy w Nowym Mieście Lubawskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
28.	I Ns 8/20	I Ns 39/17 (27.02.2017 r.)	I Ns 237/19 (25.09.2019 r.)
29.	I Ns 209/21	I Ns 103/03 (6.11.2003 r.)	I Ns 60/21 (15.06.2021 r.)

– okręg bydgoski:

I. Sąd Rejonowy w Żninie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
30.	I Ns 193/20	I Ns 126/18 (19.09.2018 r.)	I Ns 209/21 (22.11.2021 r.)

– okręg toruński:

I. Sąd Rejonowy w Grudziądzu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
31.	I Ns 662/19	I Ns 746/18 (11.03.2019 r.)	I Ns 601/18 (4.04.2019 r.)

II. Sąd Rejonowy w Toruniu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
32.	X Ns 844/19	I Ns 11 099/91 (5.03.1991 r.)	XI Ns 1477/03 (22.09.2003 r.)

– okręg włocławski:

I. Sąd Rejonowy w Aleksandrowie Kujawskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
33.	I Ns 379/21	I Ns 391/11 (9.12.2011 r.)	I Ns 600/14 (4.03.2015 r.)
34.	I Ns 391/21	I Ns 369/08 (29.12.2008 r.)	I Ns 193/20 (7.12.2020 r.)
35.	I Ns 3/19	I Ns 71/06 (21.03.2006 r.)	I Ns 172/18 (23.10.2018 r.)

II. Sąd Rejonowy we Włocławku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
36.	I Ns 859/18	I Ns 458/61 (24.04.1961 r.)	I Ns 467-470/71 (30.06.1971 r.)
37.	I Ns 1195/21	I Ns 973/94 (18.11.1994 r.)	I Ns 988/20 (27.04.2021 r.)

– okręg słupecki:

I. Sąd Rejonowy w Bytowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
38.	I Ns 42/21	I Ns 186/10 (3.11.2010 r.)	I Ns 269/19 (9.06.2020 r.)

– okręg gliwicki:

I. Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
39.	I Ns 906/20	Rejestr Spadkowy PL nr 1057205 (10.07.2019 r.)	I Ns 1131/17 (13.02.2020 r.)

II. Sąd Rejonowy w Jastrzębiej Górze

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
40.	II Ns 2265/19	II Ns 707/16 (31.03.2016 r.)	II Ns 459/19 (8.04.2019 r.)
41.	II Ns 1446/20	II Ns 1173/17 (3.01.2018 r.)	II Ns 3438/19 (16.01.2020 r.)
42.	I Ns 406/18	I Ns 544/13 (31.03.2017 r.)	I Ns 355/17

– okręg katowicki:

I. Sąd Rejonowy Katowice-Wschód

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
43.	I Ns 578/18	II Ns 1467/05 (28.07.2006 r.)	II Ns 1357/16 (15.12.2016 r.)

II. Sąd Rejonowy Bytomiu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
44.	I Ns 737/21	I Ns 506/18 (24.09.2019 r.)	I Ns 1101/18 (26.09.2019 r.)

III. Sąd Rejonowy Chorzów

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
45.	VIII Ns 154/21	I Ns 66/73 (23.02.1973 r.)	I Ns 1829/16 (19.07.2016 r.)

– okręg tarnowski:

I. Sąd Rejonowy w Tarnowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
46.	I Ns 551/18	I Ns 899/05 (4.08.2005 r.)	I Ns 1582/16 (24.10.2016 r.)
47.	I Ns 655/19	I Ns 149/17 (2.03.2017 r.)	I Ns 1216/18 (12.04.2019 r.)
48.	I Ns 234/20	I Ns 1964/12 (17.12.2012 r.)	I Ns 1160/19 (12.11.2019 r.)

49.	I Ns 761/21	I Ns 248/18 (25.04.2018 r.)	I Ns 1240/19 (22.01.2020 r.)
50.	I Ns 85/22	I Ns 893/15 (30.06.2015 r.)	I Ns 371/20 (4.09.2020 r.)

– **okręg nowosądecki:**

I. Sąd Rejonowy w Nowym Targu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
51.	I Ns 380/20	I Ns 1138/13 (27.03.2014 r.)	I Ns 472/17 (16.01.2018 r.)
52.	I Ns 885/21	I Ns 654/06 (28.09.2006 r.)	I Ns 274/21 (6.05.2021 r.)

II. Sąd Rejonowy w Zakopanem

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
53.	I Ns 376/18	I Ns 117/04 (16.11.2004 r.)	I Ns 405/16 (11.12.2017 r.)
54.	I Ns 595/18	I Ns 745/14 (13.01.2015 r.)	I Ns 399/17 (26.04.2018 r.)
55.	I Ns 651/19	I Ns 481/90 (23.10.1999 r.)	I Ns 651/19 (21.08.2020 r.)

– **okręg krakowski:**

I. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowdrzy w Krakowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
56.	I Ns 1785/15/K	I Ns 2478/13/K (8.12.2014 r.)	I Ns 285/20/K (20.10.2020 r.)
57.	I Ns 413/20/K	I Ns 1168/18/K (28.12.2018 r.)	I Ns 873/19/K (13.11.2019 r.)

II. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
58.	VI Ns 510/20/S	I Sp 999/48(13.08.1948 r. Sąd Grodzki w Krakowie)	I Ns 783/11/S (9.07.2013 r.)

III. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze w Krakowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
59.	I Ns 289/19/P	I Ns 410/10/P (15.03.2011 r.)	I Ns 1456/13/P (8.10.2013 r.)
60.	I Ns 340/21/P	I Ns 1441/06/P (17.11.2006 r.)	XII Ns 704/19/P (13.01.2020 r.)

IV. Sąd Rejonowy w Oświęcimiu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
61.	I Ns 26/14	I Ns 616/13 (30.10.2013 r.)	I Ns 408/18 (4.07.2018 r.)
62.	I Ns 1192/16	I Ns 839/11 (22.11.2011 r.)	I Ns 12/20 (11.08.2020 r.)
63.	I Ns 692/19	I Ns 21/06 (1.03.2006 r.)	I Ns 789/20 (4.02.2021 r.)

– okręg kielecki:

I. Sąd Rejonowy w Ostrowcu Świętokrzyskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
64.	I Ns 796/19	I Ns 1103/12 (15.02.2013 r.)	I Ns 924/14 (10.10.2014 r.)
65.	I Ns 72/20	Akt Poświadczenia Dziedziczenia (18.03.2014 r.)	I Ns 823/19 (5.11.2019 r.)
66.	I Ns 493/20	I Ns 914/09 (14.12.2009 r.)	I Ns 347/18 (28.05.2018 r.)
67.	I Ns 974/19	Akt Poświadczenia Dziedziczenia (10.01.2014 r.)	I Ns 290/19 (21.05.2019 r.)
68.	I Ns 322/20	I Ns 873/77 (30.06.1977 r.)	I Ns 9/90 (14.02.1990 r.)
69.	I Ns 916/20	I Ns 236/10 (28.07.2010 r.)	I Ns 977/19 (13.02.2020 r.)

II. Sąd Rejonowy w Kielcach

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
70.	I Ns 80/12	I Nc 80/12 (29.08.2012 r.)	I C 2825/19 (16.07.2020 r.)
71.	VII Ns 261/05	I Ns 768/70 (21.09.1970 r.)	I Ns 359/21 (nierozpoznane)

72.	VIII Ns 439/18	I Ns 543/04 (brak daty orzeczenia)	VII Ns 558/11 (brak daty orzeczenia)
73.	VIII Ns 460/18	I Ns 850/01 (brak daty orzeczenia)	I Ns 2049/16 (brak daty orzeczenia)

– okręg zamojski:

I. Sąd Rejonowy w Zamościu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
74.	I Ns 368/20	I Ns 410/19 (24.01.2020 r.)	I Ns 680/19 (4.02.2020 r.)

II. Sąd Rejonowy w Lubartowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
75.	I Ns 368/20	I Ns 655/11 (11.04.2012 r.)	I Ns 311/18 (11.06.2019 r.)

– okręg lubelski:

I. Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z/s w Świdniku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
76.	I Ns 72/20	I Ns 2001/13 (2.10.2014 r.)	I Ns 892/19 (24.09.2019 r.)

II. Sąd Rejonowy w Opolu Lubelskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
77.	I Ns 366/21	I Ns 225/94 (5.08.1994 r.)	I Ns 527/18 (30.12.1998 r.)

– okręg siedlecki:

I. Sąd Rejonowy w Mińsku Mazowieckim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
78.	I Ns 266/21	I Ns 1004/17 (27.03.2018 r.)	I Ns 487/20 (29.12.2020 r.)

– okręg łódzki:

I. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Widzewa w Łodzi

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
79.	I Ns 530/19 SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi	II Ns 1746/07 (8.02.2008 r.)	II Ns 1404/16 (17.10.2016 r.)

– okręg ostrowiecki:

I. Sąd Rejonowy w Ostrowie Wielkopolskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
80.	I Ns 773/19 SR w Ostrowie Wielkopolskim	I Ns 891/07 (31.10.2007 r.)	I Ns 291/16 (31.05.2016 r.)

– okręg sieradzki:

I. Sąd Rejonowy w Zduńskiej Woli

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
81.	I Ns 72/22 SR w Zduńskiej Woli	I Ns 508/21 (27.05.2021 r.)	brak danych

II. Sąd Rejonowy w Łasku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
82.	I Ns 568/21 SR w Łasku	I Ns 800/15 (21.03.2016 r.)	I Ns 523/18 (4.10.2018 r.)

– okręg płocki:

I. Sąd Rejonowy w Mławie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
83.	I Ns 17/22 SR w Mławie	I Ns 22/18 (17.09.2019 r.)	I Ns 362/18 (13.04.2021 r.)

– okręg poznański:

I. Sąd Rejonowy w Kościanie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
84.	I Ns 169/20	I Ns 309/05 (26.07.2005 r.)	I Ns 171/19 (21.10.2019 r.)

II. Sąd Rejonowy w Rawiczu (wcześniej XI Wydział Zamiejscowy SR w Lesznie)

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
85.	I Ns 21/20	XI Ns 254/14 (12.11.2014 r.)	I Ns 29/19 (22.10.2019 r.)

III. Sąd Rejonowy w Trzciance

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
86.	I Ns 807/19	I Ns 100/12 (7.03.2012 r.)	I Ns 706/17 (5.03.2018 r.)

IV. Sąd Rejonowy w Złotowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
87.	I Ns 801/18	I Ns 142/01 (20.06.2001 r.)	I Ns 213/03 (25.08.2003 r.)
88.	I Ns 716/21	I Ns 180/17 (04.06.2007 r.)	I Ns 982/16 (19.06.2017 r.)

V. Sąd Rejonowy w Lesznie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
89.	I Ns 247/19	I Ns 98/05 (22.03.2005 r.)	I Ns 7/16 (17.03.2016 r.)

– okręg koniński:

I. Sąd Rejonowy w Słupcy

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
90.	I Ns 163/20	I Ns 172/17 (25.05.2017 r.)	I Ns 366/19 (10.01.2020 r.)

- okręg krośnieński:

I. Sąd Rejonowy w Brzozowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
91.	I Ns 661/19	I Ns 380/18 (29.01.2019 r.)	I Ns 661/19 (18.06.2020 r.)

- okręg przemyski:

I. Sąd Rejonowy w Przeworsku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
92.	I Ns 61/19	I Ns 558/91 (28.07.1992 r.)	I Ns 236/06 (14.12.2009 r.)

- okręg tarnobrzeski:

I. Sąd Rejonowy w Tarnobrzegu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
93.	I Ns 293/21	Ns 680/13 (18.10.2013 r.)	I Ns 247/19 (20.10.2019 r.)

II. Sąd Rejonowy w Stalowej Woli

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
94.	I Ns 130/20	I Ns 437/19 (27.11.2019 r.)	I Ns 495/19(22.01.2020 r.)
95.	I Ns 509/20	I Ns 131/02 (12.04.2002 r.)	I Ns 143/20 (7.09.2020 r.)
96.	I Ns 466/21	Ns 420/97 (9.10.1997 r.)	I Ns 298/20 (29.09.2020 r.)

- okręg koszaliński:

I. Sąd Rejonowy w Koszalinie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
97.	I Ns 1019/18	I Ns 480/16 (19.09.2016 r.)	I Ns 449/18 (7.08.2018 r.)

II. Sąd Rejonowy w Szczecinku

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
98.	I Ns 350/20	I Ns 436/10 (30.12.2010 r.)	I Ns 252/19 (5.06.2019 r.)

– **okręg szczeciński:**

I. Sąd Rejonowy w Goleniowie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
99.	I Ns 713/19	I Ns 403/10 (11.10.2010 r.)	I Ns 396/18 (30.11.2018 r.)

II. Sąd Rejonowy w Stargardzie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
100.	I Ns 1029/21	I Ns 464/19 (25.09.2019 r.)	I Ns 137/21 (24.03.2021 r.)

III. Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
101.	III Ns 322/19	III Ns 1509/07 (24.07.2007 r.)	II Ns 2449/13 (20.04.2015 r.)

– **okręg warszawsko-praski:**

I. Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
102.	VII Ns 397/21	II Ns 1876/94 (17.01.1995 r.) Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie II Wydział Cywilny	II Ns 276/08 (10.03.2009 r.) Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie II Wydział Cywilny

II. Sąd Rejonowy w Wołominie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
103.	I Ns 79/22	I Ns 1143/18	brak informacji

– okręg warszawski:

I. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
104.	I Ns 402/20	I Ns II 1369/66 (5.09.1967 r.) Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy	I Ns 639/08 (11.05.2009 r.) Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie
105.	VI Ns 435/17	I Ns 1064/14 (16.06.2016 r.)	VI Ns 306/14 (20.07.2016 r.)
106.	VI Ns 66/21	I Sp 270/49 (18.06.1949 r.)	II Ns 909/89 (18.09.1989 r.)

II. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
107.	I Ns 304/21	III Ns 453/05 (9.08.2005 r.)	I Ns 365/20 (15.12.2020 r.)

III. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
108.	VI Ns 160/19	II Ns 351/89 (9.07.1988 r.)	II Ns 1398/97 (2.03.1998 r.)
109.	II Ns 1172/21	I Ns II 1824/69 (23.03.1970 r.) Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy	II Ns 1041/11 (2.10.2012 r.) Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy

IV. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Mokotowa w Warszawie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
110.	II Ns 341/18	I Sp 275/49 (21.01.1950 r.)	XVI Ns 1232/09 (15.12.2009 r.)

V. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
111.	I Ns 255/18	I Ns 72/07 (19.03.2007 r.)	I Ns 241/06 (5.01.2018 r.)
112.	I Ns 407/20	Akt poświadczenia dziedziczenia A nr 3676/2017 z 12.09.2017 r.	I Ns 433/19 (13.12.2019 r.)

– okręg opolski:

I. Sąd Rejonowy w Kędzierzynie Koźlu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
113.	I Ns 620/18	Ns 339/74 (19.09.1974 r.) Sąd Powiatowy w Głubczycach	I Ns 666/88 (4.11.1988 r.) Sąd Rejonowy w Kędzierzynie-Koźlu

II. Sąd Rejonowy w Nysie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
114.	I Ns 556/20	I Ns 27/98 (6.03.1998 r.) Sąd Rejonowy w Nysie	I Ns 399/18 (28.06.2019 r.) Sąd Rejonowy w Nysie

III. Sąd Rejonowy w Opolu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
115.	IX Ns 319/21	I Ns 276/01 (10.04.2001 r.) Sąd Rejonowy w Opolu	I Ns 1221/07 (16.10.2007 r.) Sąd Rejonowy w Opolu

IV. Sąd Rejonowy w Lwówku Śląskim

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
116.	I Ns 1/20	I Ns 153/99 (8.06.1999 r.)	I Ns 301/14 (3.07.2014 r.)

V. Sąd Rejonowy w Wałbrzychu

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
117.	I Ns 892/20	I Ns 675/96 (10.12.1996 r.)	I Ns 1480/08 (6.03.2009 r.)

– okręg wrocławski:

I. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Krzyków

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
118.	II Ns 237/19	I Ns 1720/00 (30.05.2001 r.)	VI Ns 198/11 (22.12.2017 r.)

II. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
119.	IX Ns 120/21	II Ns 2370/55 (8.09.1955 r.)	I Ns 160/20 (6.10.2020 r.)

III. Sąd Rejonowy w Oławie

Lp.	sygn. akt ze skargi prokuratora o wznowienie postępowania	sygn. i data pierwotnego postanowienia spadkowego	sygn. i data kolejnego postanowienia spadkowego
120.	I Ns 424/19	I Ns 493/17 (22.02.2018 r.)	I Ns 424/18 (11.02.2019 r.)

SKARGI RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Lp.	Sygnatura spraw wznowieniowych	Dane sądu i sygnatura akt sprawy, w której wydano pierwsze postanowienie spadkowe	Dane sądu i sygnatura akt sprawy, w której wydano kolejne postanowienie spadkowe
121.	Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie VI Ns 13/20/S	Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie VI Ns 185/17/S	Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie VI Ns 395/17/S
122.	Sąd Rejonowy w Pabianicach I Ns 383/21	Sąd Rejonowy w Pabianicach I Ns 321/16	Sąd Rejonowy w Pabianicach I Ns 707/19
123.	Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi Ns 522/20	Sąd Rejonowy w Łodzi V Ns II 166/81	Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi II Ns 794/12
124.	Sąd Rejonowy w Kraśniku I Ns 545/19	Sąd Rejonowy w Kraśniku I Ns 335/94	Sąd Rejonowy w Kraśniku I Ns 207/13
125.	Sąd Rejonowy w Krasnymstawie I Ns 455/19	Sąd Rejonowy w Krasnymstawie I Ns 79/84	Sąd Rejonowy w Krasnymstawie I Ns 591/98

Bibliografia

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Demendecki T. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010.
- Felski T., Charakter i skutki prawne orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku, „*Nowe Prawo*” 1984/7–8.
- Felski T., *Glosa do uchwały SN z 21 kwietnia 1994 r., III CZP 40/94*, „*Palestra*” 1995, nr 3–4.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, LEX.
- Kidyba A., Niezbecka E. [w:] *Kodeks cywilny Komentarz*, t. 4, *Spadki*, red. A. Kidyba, LEX 2015.
- Kordasiewicz B. [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. nacz. Z. Radwański, t. 10, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009.
- Kordasiewicz B. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 10, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2013.
- Kotas-Turoboyska S., *Przyczyny przewlekłości wieloletnich postępowań o stwierdzenie nabycia spadku*, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2022/12/IWS_Kotas-Turoboyska-S._Przyczyny-przewleklosci-wieloletnich-postepowan-o-stwierdzenie-nabycia-spadku.pdf (dostęp: 7.04.2024 r.).
- Migaj P., *Wzruszanie prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis*” 1993, nr 29.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX 2013.
- Sokolewicz W., Zubik M. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.
- Szczepańska A., *Zakaz orzekania w sprawie uprzednio osądzonej – glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 26.03.2019 r., I NSNc 1/19*, „*Glosa*” 2021, nr 2.
- Warzocha E., *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1982.
- Zieliński A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2011.